

ResearchGate

Google Scholar

eLIBRARY.RU

I^{WORLD}
of
JOURNALS

DOAJ
DIRECTORY OF
OPEN ACCESS
JOURNALS

OPEN ACCESS

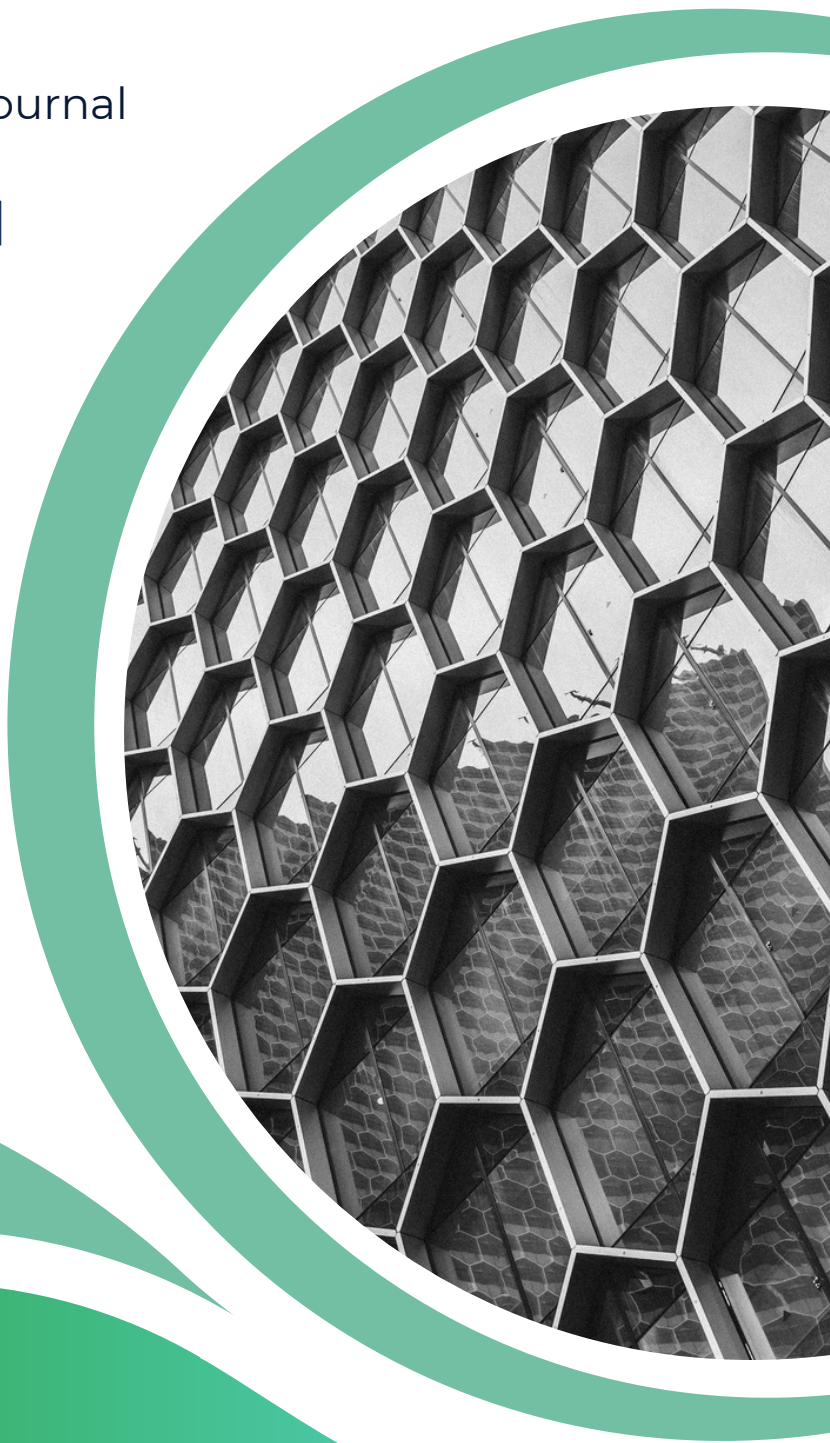
"IN THE WORLD OF SCIENCE AND EDUCATION"

international scientific-practical journal

AKTAU, KAZAKHSTAN

ISSN: 3007-8946

15 NOVEMBER 2024

els.education23@mail.ru

irc-els.com

international scientific centre "Endless light in science"

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«IN THE WORLD OF SCIENCE AND EDUCATION»**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
«IN THE WORLD OF SCIENCE AND EDUCATION»**

Main editor: G. Shulenbaev

Editorial colleague:

B. Kuspanova
Sh Abyhanova

International editorial board:

R. Stepanov (Russia)
T. Khushruz (Uzbekistan)
A. Azizbek (Uzbekistan)
F. Doflat (Azerbaijan)

International scientific journal «IN THE WORLD OF SCIENCE AND EDUCATION», includes reports of scientists, students, undergraduates and school teachers from different countries (Kazakhstan, Tajikistan, Azerbaijan, Russia, Uzbekistan, China, Turkey, Belarus, Kyrgyzstan, Moldova, Turkmenistan, Georgia, Bulgaria, Mongolia). The materials in the collection will be of interest to the scientific community for further integration of science and education.

Международный научный журнал «IN THE WORLD OF SCIENCE AND EDUCATION», включают доклады учёных, студентов, магистрантов и учителей школ из разных стран (Казахстан, Таджикистан, Азербайджан, Россия, Узбекистан, Китай, Турция, Беларусь, Кыргызстан, Молдавия, Туркменистан, Грузия, Болгария, Монголия). Материалы сборника будут интересны научной общественности для дальнейшей интеграции науки и образования.

15 ноября 2024 г.
Aktau, Kazakhstan

DOI 10.24412/3007-8946-2024-15-3-9

УДК 5527

БОЛАШАҚ АКТЕР-ПЕДАГОГТИҢ КӨРКЕМДІК ӘН АЙТУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ КӘСІБИ ДАЙЫНДЫҚ ПРОЦЕСІНДЕ

СЕЙТМЕТОВА АЙТКУЛЬ МУБАРАКҚЫЗЫ

ҚР Мәдениет саласының үздігі, «Орындаушылық өнер кафедрасының» аға оқытушы,
Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті
Түркістан қ., Қазақстан Республикасы

КЕРІМБЕК МӘДИНЕ

6B02123 - Актёрлық өнер мамандығының 2 курс студенті

Аннотация: *Адам баласының мәдени даму кезеңіне жаңару, іздену өте қажет және ол қоғамдық өмірдің барлық саласына әсерін тигізеді. Білім берудің заманауи даму кезеңінде жоғарғы білім орнын бітіретін маманға талап күшейтіліп, ол маманның жеке басының біліміне, өзіндік мәнеріне көп көңіл бөлінеді. Бұл деңгейге жету үшін студенттердің теориялық және ғылыми-әдістемелік негізі, дайындығы өте қажет. Себебі маманның жоғарғы білім деңгейі, творчестволық ойлары, қайталанбас әрекеттері негізгі фактор болып саналады. Бұл мақаланың көтеріп отырған негізгі мәселесі, ол қазіргі қоғамға өз мамандығын жетік білетін, жан-тәнімен сол мамандыққа берілген, гуманитарлық және шығармашылық білім беруді іске асыра алатын маманның керектігі... Маман ойлану және іске асыру тәсілдерін толық білуі керек, гуманитарлық мәдениетті сақтау және дамыту, өзінің кәсіптік саласында қайталанбас, өзгеше тұлға болуы тиіс.*

Кілт сөздер: педагог-актер, көркемдік дағдылар, вокалдық өнер, вокалистің кәсіби дайындығы, педагогикалық процесті жетілдіру.

Кіріспе: Мәдениет пен өнер саласындағы қазіргі жағдайды зерттеу барысында айтарлықтай интеллект пен кең білімі бар, шығармашылық университетті сәтті бітірген талантты музыкант әрдайым кәсіби қызметке дайын бола бермейтіні атап өтілді. Жас маман үшін өзін - өзі жүзеге асыру және өзін-өзі актуализациялау проблемасы бүгінде жеке музыкалық және шығармашылық әлеуеттің айқындылығымен ғана емес, сонымен қатар бәсекеге қабілетті еңбек нарығында тұра білумен, өзінің кәсіби жарамдылығын дәлелдей білумен, шығармашылық қызметте пайдалы және маңызды бола білумен байланысты. Мұның бәрі болашақ мұғалім-актерлерді даярлау процесіне жаңа тәсілдерді әзірлеу қажеттілігін көрсетеді.

«Актёрлық өнер» мамандығының студенттерін оқыту олардың көркемдік ән айту дағдыларын және театр өнерінің элементтерін игеруге бағытталған, бұл олардың шығармашылық мамандар ретінде қалыптасу процесінде айтарлықтай оң рөл атқарады. Тиісінше, болашақ вокалист-орындаушыларда кәсіби қалыптасу процесінде сенімсіздіктің, жетілмегендіктің ойдан шығарылған теріс психофизиологиялық доминанттары жоғалады, Шабыт күйін игеру қабілеттері, көрермендер аудиториясына әсер ету дағдылары дамиды, өнерге тұрақты қызығушылықты қолдайды, жеке және көркемдік-шығармашылық көзқарастарды анықтау және көрсету қабілеттері белсендіріледі, логикалық және шығармашылық дағдылар қалыптасады. Эмоционалды-бейнелі ойлау, ауызша және вербалды емес ойды білдіру, болашақ вокалдық- орындаушылық қызметте сезімталдықтың, эмпатияның эмоционалды саласын дамыту процестері ынталандырылады.

Осыған байланысты, жоғарыда айтылғандар аясында болашақ ұрпақты тәрбиелеудегі өнердің рөлін күшейту, осы мақсатты жүзеге асыру үшін көркемдік оқыту мен тәрбиелеудің әртүрлі формаларын, әдістері мен құралдарын тарту анықталады.

Бұл мәселе Н.А. Бердяева, И.А. Ильина, Б.С. Соловьев, П.А. Флоренский, К.С. Станиславский жүйесі сияқты әр түрлі зерттеуші – философтар мен ойшылдардың еңбектерінде театр өнеріндегі актерлік - сахналық дағдылардың, көркемдік жеке көріністердің негізі ретінде қарастырылды; театр қызметінің ерекшелігі, режиссер мен актердің кәсіби дайындығы Е.Б. Вахтангов, А.А. Гончаров, П.М. Ершов, Ю.А. Завадский, В.Э. Мейерхольд, А.С. Макаренко, В.И. Немирович-Данченко, А.В. Эфрос және басқалардың еңбектерінде ұсынылған.

Негізгі бөлім: Бұл мақаланың негізгі идеясы әнші – орындаушының осындай маңызды қасиеті болып табылатын көркемдік ән айту дағдыларын қалыптастыру процесін негіздеу және сынақтан өткізу болып табылады, онсыз вокалдык өнер адамның қуаныш, бақыт, мақтаныш, ашу, эмпатия сезімдерін оята алатын және көрермендерді рухани байыта алмайтын шынайы өнер болмайды.

«Ән айтудың көркемдік дағдылары» құбылысының өзі шешімнің екі жақты бағытын біріктіреді. Бір жағынан, анықтама ұғымдар тізбегін зерттеу (ыдырату) арқылы ізделетін құбылыс: «көркемдік» – «дағдылар» – «ән айту» оның жеке әлеуетінің мазмұндық негізін ашады, екінші жағынан, көркемдік-орындаушылық қызмет процесінде оның қалыптасуының ғылыми-әдістемелік доминантын цементтейді.

Сонымен, «көркемдік» ұғымы көп перспективалы және көп өлшемді, және оның эволюциясының әр сатысында оның мағыналық тұжырымдамалық мазмұнын қанықтыру процесі жүреді, ол қазіргі заманғы өзекті тенденциялармен, сипаттамалармен және талаптармен толықтырылады. «Көркемдік» ұғымы қазіргі заманғы гуманитарлық ғылымдардың кешені үшін барған сайын тартымды бола түсуде, өйткені бүкіл әлеуметтік өмірдің эстетикасы көркемдік көріністер ретінде анықталған мінез-құлық пен іс-әрекеттің таралуын қамтиды. Бұл ерекшелік өткен дәуірлермен салыстырғанда, көркемдік қоғам элитасы өкілдерінің (театр, жарық өмірі, жылтыратылған қолөнер) өмір сүруінің тар шекарасынан шықпаған кезде байқалады. Біздің ойымызша, әртістік - әнші-орындаушының қалыптасуы, сіңірілуі және дамуы қажет маңызды қасиеті, өйткені онсыз вокалдык өнер адами сезімдердің, эмпатияның тұтас гаммасын эмоционалды деңгейде тудыра алатын, көрермендерді рухани байыту процесіне қолайлы шынайы өнер болмайды.

Жоғарыда айтылғандай, студенттердің даму мотивациясының төмен деңгейі және олардың академиялық вокалды ән айтудың мәдени дәстүрінің есту тәжірибесінің болмауы жаңа тиімді вокалдык - педагогикалық технологияларды әзірлеуді, «Вокал» пәнінде артистік дағдыларды дамытуды талап етеді. Жоғарыда айтылғандардың барлығы еуропалық академиялық вокалдык дәстүрде қабылданған ән айту эстетикасының талаптарын, ән айту тонының сапасын айқындау мәселелерін белсендіреді. Сондықтан, әрине, вокалдык өнерде «дыбыс» пен «ән айтудың көркемдік эстетикасы» арасында айырмашылықтар бар. Бұл сәт педагогикалық бағалаудың мотиваторы ретінде қызмет етеді, ол «вокалдык (дұрыс) ән айтудың көркемдік дағдыларын» қалыптастырудың сахналанған процестерін белгілейтін және сипаттайтын көрсеткіштер жүйесі арқылы жүзеге асырылуы керек.

Тұлғаның музыкалық-шығармашылық даму мәселелері өткен және қазіргі ғалымдардың зерттеулерінде ұсынылған, олардың ішінде: Б.М. Теплов, Т.И. Бакланова, Б. М. Бекмұхамедов және т. б., музыкалық-педагогикалық білім беру саласына қатысты бұл тақырып О.А. Апраксина, Д.Б. Кабалевский, Э.Б. Абдуллин, Г.А. Гарипова, Л.С. Майковская, Р.Р. Джердималиева және т. б. Мысалы, Г.А. Гарипова «...Әртістік жалпы мәдени категория болып табылады және адам қызметінің әртүрлі салаларына жатады: өмір салты мен мінез-құлыққа, өнердің әртүрлі түрлеріне, ғылыми қызметке. ...жеке тұлғаның еркін көрінуіне ықпал ететін жеке қасиеттердің біртұтас жүйесі ретінде. Осылайша, адам өзін қайтадан жасайды [1]. Бұл процесс тек идеяны ғана емес, сонымен бірге осы идеяны жүзеге асыруды да қамтиды, оның жетістігі дайындық жұмысының тереңдігіне және жеке тұлғаның қалыптасуының жоғары деңгейіне байланысты. В.И. Загвязинскийдің пікірінше, көркемдік «...табысты қарым-

қатынасқа ықпал етеді, кәсіби қызметке жаңалық пен шығармашылық элементін әкеледі, өмірді оның көптеген көріністерінде оңтайландырады» [1].

Л.С. Майковскаяның ұстанымы бізге жақын, ол «...көркемдікті қалыптастырудың басты шарты-көркемдік іс-әрекет тәжірибесін педагогикалық ұйымдастыру, онда студент қарама-қарсы мәтіндерді құру қажеттілігін, білімге құндылық қатынасын, өзін-өзі бақылау тәжірибесін, интроспекцияны, өзін-өзі реттеуді дамытуға ықпал ететін көркемдік мәселелерді жобалауға және шешуге белсенді қатысу арқылы қызмет мазмұнының қайнар көзіне айналады. Студенттердің көркемдік дамуының нәтижесі белсенді қиял, шығармашылық ойлау, музыкалық қабілеттер сияқты көркемдік дағдылар мен қабілеттердің ауырлығына түрткі болады» [2].

Музыкалық-педагогикалық қызметке қатысты «музыка мұғалімінің шеберлігі тұлғаның кәсіби сапасы ретінде, ең алдымен, орындаушылық, коммуникативті және музыкалық-ұйымдастырушылық қызметте көрінеді», – деп санайды Е.В. Большакова [3]. Оның пікірінше, «...музыка мұғалімі оқушылардың эмоционалды-эстетикалық, психикалық энергиясын, мысалы, сол немесе басқа музыкалық шедеврді тыңдағанға дейін «баурап алу» қабілетіне ие болуы керек.

Әрине, әртістіктің қалыптасуы тұлғаның психикалық процестерінің дамуына ықпал етеді, өзін – өзі көрсету қабілетін, жоғары еркіндік дәрежесін және әртістік өзінің стилін дамытады, ең бастысы оны толыққанды вокалист - орындаушы етеді. Дамыған шеберлік дағдыларының көмегімен болашақ педагог-вокалист-актер кәсіби вокалдық көркемдік қызметте үлкен биіктерге жете алады. Сондықтан отандық вокалдық ән мектебіндегі басты құзыреттердің бірі-жай орындаушыларды ғана емес, тәуелсіз әншілерді, жан-жақты дамыған тұлғаларды, шығармашылық тұлғаларды тәрбиелеу. Бұл процесті дауыстық аппарат құрылымының анатомиялық-физиологиялық ерекшеліктерін және т. б. ескере отырып, ерлер мен әйелдер организмдерінің жеке ерекшеліктерін ескере отырып жүргізу қажет. Сондықтан, оқытудың кәсіби вокалдық-педагогикалық дәстүрі шеңберінде академиялық сахналық практикамен қатар (классикалық вокалдық музыкалық-репертуарлық мұраны зерделеу, музыкалық концерттер мен опералық спектакльдерге қатысу және т.б.) жүргізіледі. Көркемдік белсенді көркемдік-ойлау қызметімен жүзеге асырылады және жеке шығармашылық әл - ауқатты жандандыру, музыкалық-педагогикалық қарым-қатынас барысында тұрақты психо-эмоционалды оң тонус сияқты кәсіби және жеке қасиеттерді қамтиды. Бұл эмпатия мен рефлексияның, көркемдік ойлаудың, мінез-құлықтағы импровизацияның болуын талап етеді.

А.Гарипованың пікірінше: «әртістік - бұл реинкарнация қабілеті ғана емес, жеке тұлғаның еркін көрінуіне ықпал ететін жеке қасиеттердің біртұтас жүйесі». Л.С. Майковская: «іс-әрекеттің әртістігі - музыка сабағында көркемдік-коммуникативтік қызметті сәтті жүзеге асыруға мүмкіндік беретін жалпыланған ерекше қабілет ретінде мұғалім-музыканттың жеке басының ерекше сапасы» - деп атап өтті.

Адамның әртістігі ойлардың, эмпатияның реңктерімен байланысты бейнелі бірлестіктерге негізделгенін атап өту маңызды. Шынайы көркемдік-бұл адамның бай ішкі әлемінің көрінісі, оның ішінде мұғалім-вокалист. Бір жағынан, бұл құбылыс кәсіби қызметіне қарамастан әр адамға қажет әмбебап тәртіптің көп қырлы және күрделі сапасы ретінде анықталады. Екінші жағынан, бірқатар ғалымдар әртістік дегеніміз – бұл адамның өзін – өзі көрсету еркіндігін, осы тұжырымдаманың кең мағынасында шығармашылық еркіндігін, жеке көріністердің байлығын, проблемаларды қою мен шешудің бейнелі жолын, қиял ойыны, рақым, руханилық, ішкі еркіндік сезімін қамтамасыз ететін қасиет деп санайды, сыртқы факторлар-қимылдар, мимика, интонация.

Көркем тұлға үнемі өзгеріп отыратын өмір жағдайларына оңай бейімделеді, шығармашылық жасампаздыққа, оны сындарлы және оптимистік қабылдауға бағытталған. Көркемдік-бұл проблемалық жағдайлардан шығудың шығармашылық тәсілі. Сондықтан қазіргі заманғы көркемдік педагогикадағы маңызды міндет педагог-вокалистің кәсібилігінің маңызды сапалы көрсеткіші ретінде ән айтудың көркемдік дағдыларын қалыптастыру болып

табылады. Айта кету керек, өнер өзінің мәні бойынша көркемдік коммуникацияға, адамдар арасындағы ерекше көркемдік формада, ерекше эмоционалды түрде қарым-қатынасқа бағытталған және мұндай қарым-қатынасты сақтау үшін осы коммуникацияның барлық қатысушылары үшін көркемдік дағдылар мен қабілеттерді қалыптастыру қажет.

Осылайша, жоғарыда айтылғандардың бәрін ескере отырып, біз тұжырымдама деген қорытындыға келеміз шығармашылық тұлғаның даму сапасын сипаттайтын «әртiстiк» жасырын түрде ән айтудың көркемдік дағдыларын қалыптастырады және оның вокалдык - орындаушылық қызметінде өзін-өзі табысты жүзеге асыруы үшін өте қажетті шарт болып табылады. «Әртiстiк» және «ән айту дағдылары» категорияларының интеграциялық синтезі шығармашылық процеске тікелей байланысты болғандықтан, бұл біздің талдауымыздың келесі пәні болады. Осы зерттеу аясында біз вокалды - сахналық іс-әрекеттің объективі арқылы жүзеге асырылатын ән айтудың көркемдік дағдыларын қалыптастыру процесін қарастырамыз.

Көркем мұғалім, кез-келген көркемдік дарынды тұлға сияқты, бай қиялымен, нәзік түйсігімен, өнертабысқа сарқылмайтын шығармашылық қиялымен ерекшеленеді, мұнда талғампаз реакциялар стихиялық психикалық импульстармен қиылысады, ал аудиторияға жүгінудің реттелген, мұқият ойластырылған әдістері күтпеген жерден педагогикалық импровизацияның энергиясымен алмастырылады. Интерпретацияланған бейнені қайта қарастыруға байланысты белгілі бір ойын жағдайларын бейнелеуге бағытталған сахналық экспрессивтілік сияқты көркемдіктің мұндай басым белгісі де болашақ педагог-вокалистің дәл, үйлестірілген қозғалыстарында бар, ол көркем идеяны қабылдауға да, оны барлық қолайлы әрекеттермен көрсетуге де қабілетті.

Сонымен, Л.А. Баренбойм орындаушы-музыкантты даярлау жүйесіндегі көркемдік қабілеттерін дамытудағы шығармашылық қиялдың маңыздылығын атап өтіп, «...егер суретшінің қиялы айқын және рельефті болса, онда ол «маятник» сияқты, шығармашылық құмарлықтың қоздырғышы бола алады». Сонымен қатар, автор көркем образды тек орындаушылар (вокалистер, музыканттар) үшін ғана емес, сонымен қатар жазушылар, композиторлар, орындаушылар үшін де, тәуелсіз әншілер, жан - жақты дамыған тұлғалар, шығармашылық тұлғалар үшін де елестету қажет екенін атап көрсетеді.

Болашақ педагог-вокалистің көркемдік ән айту дағдыларын қалыптастыру моделін құру қажеттілігі оның өзара байланысты компоненттер, критерийлер мен көрсеткіштер жүйесі ретіндегі құрылымымен анықталады, олардың тұтастығы, олардың үйлесімді жұмыс істеуі педагог-вокалистің кәсіби-педагогикалық қызметін жүзеге асырудың тиімділік деңгейін анықтайды. Айта кету керек, берілген модельді құру, ең алдымен, вокалды - педагогикалық шындыққа, нақты, көркем және шығармашылық процесті ішкі ұйымдастыруға қатысты нақты факторларды жаңғырту мүмкіндіктерін пайдалануға негізделген. Бұл модельде болашақ вокалистерді кәсіби оқытудың мазмұны, әдістері, ұйымдастырушылық формалары, білімдерді, шеберліктер мен шеберліктерді игеру деңгейлері және оларды музыкалық-танымдық іс-әрекетте басқару құрылымдық түрде көрінеді. Сонымен қатар, әнші-орындаушыларға тән модель құрудың кейбір көркемдік-педагогикалық ерекшеліктерін атап өтеміз.

Сонымен, өте әділ сұрақ туындайды: модель дегеніміз не және біздің модель басқа модельдерден қалай ерекшеленеді? «Модель» сөзі латынның «modulus» сөзінен шыққан және аудармада «өлшем, үлгі» дегенді білдіретіні белгілі. «Модель» ұғымы ғылымның барлық салаларында қолданылады және көптеген мағыналарға ие. Қазіргі уақытта мұғалімнен өз қызметінің түпкілікті нәтижесі туралы нақты ғылыми түсінік талап ететін білім беру процесінің тиімділігімен байланысты педагогикалық мәселелерді шешу қажеттілігі туындайды. Оқыту және тәрбиелеу процестерінің сапалық және сандық сипаттамаларын арттыру тұрғысынан педагогикалық модельдеу әдісі ең өзекті болып табылады.

Жалпы, модельдеу құралдарды, формаларды, әдістерді, құрылымдық компоненттерді анықтауға, сондай-ақ олардың өзара тәуелділігі мен өзара байланысын, педагогикалық мәселелерді шешудегі дәйектілігін, біздің жағдайда болашақ вокалист-мұғалімдердің әншілік

дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Педагогикалық зерттеулерге қатысты бізге педагогикалық процесті модельдеудің үш әдісін жасаған Н.М. Борытконың пікірі әсер етеді, олар оқу процесінде тиімді интеграцияланып, зерттелетін мәселелерді шешуді қамтамасыз етеді:

- 1) тәрбиеленушінің субъектілік кеңістігінің қалыптасуы ретінде зерттелетін құбылыстың (қасиетінің, сапасының немесе қызметінің) қалыптасу процесінің моделі;
- 2) осы қасиеттің дамуының әлеуметтік-мәдени кеңістігі ретінде педагогикалық жағдайлар жүйесінің (немесе тәрбиеленушінің қызмет түрлерінің жүйесінің) моделі;
- 3) алдыңғы модельде көзделген тәрбиеленушінің қызмет түрлерін (немесе педагогикалық жағдайларды) ұйымдастыру бойынша тәрбиешінің педагогикалық қызметінің моделі. Бұл соңғы модель-бұл тәрбиелік іс-әрекет кеңістігінің немесе мұғалім мен тәрбиеленушінің педагогикалық өзара әрекеттесуінің жобасы» [4].

Сонымен, С.И. Архангельский оқу процесінің моделі ретінде «зерттелетін процестің құрылымы мен байланыстарын ойша бейнелеуді» түсінеді. Білім беруді талдауға «педагогикалық жүйе» ұғымын тарту оны зерттеу үшін жүйелі тәсілді қолдануды білдіреді. Бұл тәсіл сыртқы әсерлердің әсерін ескере отырып, кейбір байланысты компоненттерден (ішкі байланыстардан) тұратын күрделі жүйелерді зерттеуге мүмкіндік береді. Педагогикалық жүйенің моделі оның құрамдас бөліктерінің барлық мүмкін және маңызды байланыстарын ескере отырып, оқу процесін тұтас сипаттауы керек. Сонымен қатар, Н.Е. Кузьминаның пікірінше, педагогикалық процесті «бес элементтен тұратын жүйе ретінде» елестетуге болады:

- 1) оқу мақсаты (не үйрету керек);
- 2) оқу ақпаратының мазмұны (нені оқыту керек);
- 3) оқыту әдістері, педагогикалық коммуникация құралдары (қалай оқыту керек).

Қазіргі жағдайда болашақ педагог-вокалистердің көркемдік ән айту дағдыларын қалыптастыру процесі негізінен классикалық вокалдық мектептердің көптеген жылдар бойы қалыптасқан әдістері жиынтығына негізделген. Вокалдық өнер мен вокалдық педагогиканың тарихы вокалдық техниканың вокалдық-орындаушылық тәсілдерін, демек, вокалдық педагогика принциптерін қалыптастыру мен дамытуда вокалдық музыканың көркемдік, эстетикалық принциптерінің, ұмтылыстарының, көзқарастарының жетекші айқындаушы рөлін растайды. Вокалды-педагогикалық оқытуды жүйелеу вокалдық педагогиканың қалыптасу кезеңдерін анықтауға мүмкіндік береді.

Вокалдық өнердің жалпы теориясы сәйкестікті, тән вокалдық - педагогикалық ұғымдар мен категорияларды үйлестіруді және бағынуды айқындайды, олардың әдістемелік базасын ән өнері туралы ғылымдар жүйесіне пәнаралық көзқарас, құбылыстардың өзара байланысы мен тәуелсіздігі, вокалдық өнердің тиісті категориялары перспективасында негіздейді. олардың сынуы, көрсетілген жұпта - метр (тыныс алу, тембр, дыбысты жабу және т.б.). Осыған байланысты вокалдық әдістеме вокалдық өнердің жалпы теориясын алмастырмауы керек екенін атап өткен жөн. Вокалдық әдістеме вокалдық педагогика сияқты қолданбалы пән бола отырып, тек білім беру және тәрбие мақсаттарын, атап айтқанда, процесті көздейді.

Осылайша, болашақ педагог-вокалистерде ән айтудың көркемдік дағдыларын қалыптастыру процесі дуальды фокуспен сипатталады. Бір жағынан-дауыс аппаратының барлық бөліктерінің жұмысы, сондай-ақ дауыс қалыптастыру процесіне қатысатын бұлшық еттердің дамуы. Екінші жағынан, оның психофизикалық жағдайына негізделген орындаушылық. Басқаша айтқанда, ән айтудың көркемдік дағдыларын қалыптастыру бойынша жұмыстың бірінші жағы болашақ вокалист-мұғалімде «дауысты табу» дағдыларын техникалық игеру процесі бар, ол дұрыс ән режимін орнатумен, дұрыс моториканы дамытумен байланысты, ол кейіннен автоматтандырылады және әншіге өз назарын дауысты қалыптастыру процесінің техникалық жағынан белгілі бір көркемдік міндеттерді орындауға толығымен ауыстыруға мүмкіндік береді. Оларға дауыстық аппараттың және оның жекелеген бөліктерінің ән айту процесінде дұрыс жұмыс істеуіне байланысты дағдыларды жатқызуға болады: тыныс алу, еркін дауыс қалыптастыру, әуенді дәл интонациялау, артикуляция.

Екіншісі-өнердің онтологиялық компонентін бейнелейтін орындаушылық дағдылар, «мағынадан жоғары мағынаны» тудырады (Б.М. Берштейн), көркемдік мазмұнға жаңа өлшем енгізеді. Бұл топқа орындаушылық мәдениетке байланысты дағдылар кіреді: классикалық вокалды музыканың әр түрлі стильдеріне тән дыбыс шығаруды практикалық игеру, музыкалық шығармалардың поэтикалық мәтінін айту ерекшеліктері, көркем образ жасау, реинкарнация. К.С. Станиславскийдің пікірінше: « шығармашылық міндеттерге терең бойлаған суретшінің өзін тұлға ретінде және өзінің толқуымен айналысуға уақыты жоқ» [5].

Көркемдік дағдыларды меңгерудің бірінші кезеңі, К.С. Станиславскийдің айтуы бойынша, сахналық қойылымның барлық конвенцияларына қайшы, сахнада өзін «дұрыс, мүлдем табиғи адам әл-ауқатына» жеткізе білу. К.С. Станиславский актердің бұл «дұрыс, табиғи» әл - ауқатын шығармашылық (сахналық) әл-ауқат және өнердің маңызды компоненттерінің бірі деп атайды. К.С. Станиславский «сахналық әл – ауқат» дағдыларының үштігін ішкі, сыртқы және жалпы деп ажыратады, мұнда ішкі сахналық әл-ауқат "актердің шығармашылық тәжірибе процесінде өзіне жұмыс жасауына" қатысты жүйе элементтерінен тұрады. Сыртқы сахналық әл - ауқат элементтерді біріктіреді жүйелер, "актердің өзін-өзі бейнелеудің шығармашылық процесінде жұмыс істеуіне" қатысты. "Ішкі сахналық әл-ауқат сияқты, ол өзінің табиғи бөліктерінен-мимика, интонация, сөйлеу, қозғалыс, пластик сияқты элементтерден тұрады ...сіздің физикалық инкарнация аппаратыңыздың барлық бөліктері" [5].

Қорытынды: Қазақстандық білім беру кеңістігіне тұлғаға бағытталған оқыту парадигмасын енгізу жағдайында ән айтудың көркемдік дағдыларын қалыптастыру проблемасының өзектілігі одан да жоғары дәрежеде өсті. Педагогикалық ғылымның теориясы мен практикасында бұл проблема өзекті және маңызды болып саналады, оның ішінде көркемдік білім беру педагогикасында. Бұл бәсекеге қабілетті білім беру жағдайында білім алушының жан - жақты және біртұтас, ерекше тұлғасын дамытудың рөлі айтарлықтай артып келе жатқандығына байланысты. Сондықтан тұлға, оның бай ішкі әлемі оның руханиятының ең жоғары көрінісі ретінде зерттеуші ғалымдардың назарында.

Ғылыми-теориялық талдау көрсеткендей, болашақ мамандарда ән айтудың көркемдік дағдыларын қалыптастырудың формаларын, технологияларын, әдістерін қолдану саласында жүргізілген зерттеулердің кең спектріне қарамастан, қазіргі заманғы педагогикалық еңбектер мен ізденістердің назарынан тыс қалған бірқатар маңызды аспектілер бар.

Біздің ойымызша, кәсіби дайындық процесінде болашақ педагог-вокалистер арасында ән айтудың көркемдік дағдыларын қалыптастыру мәселесі аз зерттелген. Сондықтан ол мұқият назар аударуды және зерттеуді қажет етеді. Осы тұрғыдан алғанда, бұл тақырып болашақ мұғалім-вокалист-актердың рухани бай ішкі дүниетанымы мен дүниетанымының көрінісі және белсенділігі ретінде қарастырылады. Тұтастай алғанда, бұл құбылыс жеке тұлғаның айқын жеке қасиеттерінің қалыптасуы және кәсіби өзін - өзі жетілдіру мен өзін-өзі тәрбиелеу қажеттіліктерін қанағаттандыру мақсатында көркемдік-шығармашылық қызметтің белгілі бір түрлерін игеру болып табылады.

Осы мәселені зерттеу нәтижесінде біз болашақ педагог-актердың ән айту шеберлігін қалыптастыру жоғары оқу орнында кәсіби дайындық кезеңінде ерекше маңызға ие деген қорытындыға келдік, өйткені дәл осы белсенді тұлғаның қалыптасу кезеңі жеке қасиеттердің, интеллекттің мақсатты дамуымен, адамгершілік және эстетикалық сезімдердің дамуымен, мінездің теңестірілуімен және көрінісімен сипатталады таңдалған мамандықты игеруге саналы тілек.

Біздің анықтамамыз бойынша «әртістік» және «ән айту дағдылары» санаттарының болашақ педагог-актердың көркемдік ән айту дағдыларын қалыптастыруға интеграциялық синтезі шығармашылық тұлғалық даму сапасын сипаттайтын шығармашылық процеске тікелей байланысты және бұл еркін өзін-өзі көрсетуге және табысты концерттік-орындаудағы көркемдік реинкарнацияға ықпал ететін жеке қасиеттердің тұтас жүйесі- қызметі.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Загвязинский В.М. Методология и методика дидактического исследования. – М.: Педагогика, 1982. – 160 с..
2. Майковская, Л.С. Артистизм педагога-музыканта как необходимое условие формирования этнокультурной толерантности у школьников / Л. С. Майковская // Вестник Московского государственного университета культуры и искусств. – 2008. – №1. – С. 181-185.
3. Большакова Е.В. Введение в историю мировой культуры. Книги 1-2. – СПб., 2003. (1). – 383 с.
4. Борытко Н.М. Моделирование в психолого-педагогических исследованиях // Известия ВГПУ. – 2006. №1. URL: [https:// cyberleninka.ru/article/n/modelirovanie-v-psihologo-pedagogicheskikh-issledovaniyah](https://cyberleninka.ru/article/n/modelirovanie-v-psihologo-pedagogicheskikh-issledovaniyah) (дата обращения: 05.10.2017).
5. Станиславский К.С. Работа актера над собой в творческом процессе переживания. Издательство – Азбука. 2015

DOI 10.24412/3007-8946-2024-15-10-12

УДК 7.05.2

ПРЕТ-А-ПОРТЕ СТИЛІНІҢ БАСТЫ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІН ТАЛДАУ

ЖУМАНАЗАРОВА АЛИЯ ЕРБОЛАТҚЫЗЫ

Сеньор-лектор, «Дизайн» кафедрасы, Алматы технологиялық университеті,
Алматы қаласы, Қазақстан

ЕРМУХАМЕТ АЯЖАН КУАНЫШҚЫЗЫ

ЖЫЛЫСБАЙ АЯЖАН НУРБОЛҚЫЗЫ

«Дизайн» кафедрасының студенттері, Алматы технологиялық университеті,
Алматы қаласы, Қазақстан

***Аннотация.** Мақалада прет-а-порте стиліндегі киім үлгілерінің шығу тарихы, пайда болу кезеңі және өзгерістері қарастырылған. Сонымен қатар оның басты ерекшеліктері талданып, артқышылықтары көрсетілген. Басқа киім үлгілерінен айырмашылықтары көрсетілген.*

***Кілт сөздер:** прет-а-порте, киім, сән, тернд, сән үйлері, дизайнер, стиль, бутик, сән апталығы, өндіріс, коллекция, күнделікті киім, тауар, өнім, сатылым.*

Прет-а-порте— жаппай өндіріске ірі сәнгерлер жеткізетін дайын киім үлгілері. Киім шағын бутик дүкендерінде де, ірі жалпы дүкендерде де сатылады. Бұл модельдерді сән салондарынан тыс, жаппай өндіріс үшін жасауға болады, сонымен қатар жетекші сәнгерлердің дизайны бойынша ерекше тәртіпте болады.

Мұндай киім қашан пайда болды?

Дизайнерлер подиумдардан жеткізуге тырысатын сән үрдістері қарапайым адамдарға жақын нәрселерге қалай айналады? Ол үшін "алдын-ала"термині бар. Ол өткен ғасырдың ортасынан бастап қолданыла бастады. Француз тілінен аударғанда бұл ұғымды "киюге дайын"деп аударуға болады. Яғни, бұл кутюр санатына жататындарды еске түсіретін сәнді заттар, бірақ қарапайым. Олар ең экстравагантты модельдер негізінде жасалған, бірақ күнделікті киюге өте қолайлы.

Прет-а-порте стиліндегі киімдердің шығу тарихы

Дайын киім өндірісі ұзақ тарихқа ие және жоғары сән тарихынан да ұзақ дәстүрге ие деп саналады. Костюм тарихшылары Ұлы француз революциясы кезінде, цехтық шектеулер жойылғаннан кейін, дайын киім сататын конфекциялық дүкендер таратылғанын атап өтті. 1812-1815 жылдардағы ағылшын-американдық соғыс кезінде АҚШ-та дайын әскери киім жаппай шығарылды. 1820-1830 жылдары алдымен Францияда, содан кейін Еуропаның басқа елдерінде конфекциялық киім шығаратын кәсіпорындар жұмыс істеді. Бұл жағдайларда біз, ең алдымен, тек сер көйлегін сериялық түрде жасау туралы айтып отырмыз, өйткені әйелдер киімдері жеке сипаттамаларды қажет етті. Дайын көйлек өндірісінің таралуына қағаз үлгілері мен алғашқы жалпы дүкендердің пайда болуы, әсіресе тігін машиналарының пайда болуы ықпал етті [1].

1850 жылдардан бастап жетілдірілген тігін машиналары тігін ательесінде жаппай қолданыла бастады. Дайын көйлек индустриясының таралуына Бірінші дүниежүзілік соғыс және нәтижесінде әйелдер еңбегін өнеркәсіпте жаппай қолдану ықпал етті, бұл жаппай, практикалық және арзан киімге деген қажеттілікті тудырды. Дайын көйлек сызықтарының қалыптасуына киім сатуды лицензиялау жүйесін құру да ықпал етті. Кутюр индустриясының дағдарысы Екінші дүниежүзілік соғыстан туындады, көптеген сән үйлері тек бай клиенттердің талғамына назар аударудан бас тартуға мәжбүр болды. Бірте-бірте олар демократиялық жұртшылыққа назар аудара бастады, нәтижесінде дайын көйлек желілері, түрлі аксессуарлар, құрғақ тауарлар және т.б. өндіріске әкелді, осыған қарамастан, дайын киім өндірісі жаппай

сипатқа ие болған АҚШ-тан айырмашылығы, Францияда жеке киім тігу сақталды. 1950 жылдары шығу тегі дизайнер Альберт Ламперермен байланысты "алдын-ала "ұғымы" конфекция" терминін вытыстырды, өйткені ол төмен сапамен байланысты болды.

Пьер Карден Прет-а-порт киімінің ата-бабасы болып саналды. Ол алғаш рет өзінің талғампаз киім үлгілерін жаппай тұтынушыға бейімдеуді шешті. Ол бірден дизайн бойынша ғана емес, сонымен қатар оның прототиптерінің жоғары сапасына сәйкес келуі керек деп шешті. Айтпақшы, оның киімін "жарыққа шығару" кәсіподақ мүшелігінің суретін қажет етті, өйткені атақты дизайнерлер мұны жақсы идея деп санамады. Бірақ уақыт бәрін өз орнына қойды [1].

"Прет-а-порте" тұжырымдамасының енгізілуі оның геометриялық стильдері 1925 жылы Парижде өткен халықаралық сәндік өнер көрмесінде көрсетілгеннен кейін Соня Делонеге қатысты.

Сурет 1 – Прет-а-порте киім үлгілері

Прет-а-порте коллекциясы нені білдіреді?

Бұл машинамен тігу арқылы жаппай өндіруге және тұтынуға арналған киім топтамалары, қарапайым тілмен айтқанда, бұл әйгілі кутюрьенің қолдан жасаған жұмысы емес. Алдын ала киім жаппай шығарылады және офлайн немесе онлайн дүкендерде сатып алуға болады [3].

Сурет 2 – Прет-а-порте коллекция Chanel/2022

XXI ғасырдың басында, сондай-ақ экономикалық дағдарыстар кезінде элиталық кутюр тобы айтарлықтай қаржылық шығындардан зардап шекті. Клиенттердің экономикалық шындықтары мен сұраныстарына сәйкес келу үшін сән үйлері luxury сегментін одан әрі демократияландыруға бағытталған "гибридті" өнім желілерін шығара бастады, бұл өз класында жоғары сән элементтерін біріктіретін "masstige" ("жаппай" және "беделді" сөздерінің туындысы) сияқты нарық сегментінің қалыптасуына әкелді.- а-порт және жаппай нарық. Жоғары сән үйлерінің беделді брендтері енді тұтырудың кең ауқымындағы негізгі киімдерде (футболкалар, шұлықтар, шұлықтар, Мақта іш киімдері және т. б.) пайда бола бастады.

Сән апталарында ұсынылатын киім де люкс топтамасының негізіне айналады, яғни бұл бірнеше данада жасалған Дана тауар. Төменгі санаттағы киім 100-200 дана көлемінде шығарылады. Күнделікті киім желілерінде (жемпір, джинсы, спорттық киім) әдетте шығарылым шегі болмайды. Қазіргі уақытта жылына екі рет Парижде, жылына төрт рет Дюссельдорфта, Кельнде, Миланда, Нью-Йоркте, Токиода, Лондонда прет-а-порте коллекциялары ұсынылады. Кейбір дизайнерлік компаниялар тек ірі әмбебап дүкендерде сатылатын жаппай киім желілерін шығарады, ал de lux желілері фирмалық дүкендер мен бутиктерде таратылады [2].

Сурет 3 – Алғашқы прет-а-порте киім үлгілері

Прет-а-порте стиліндегі киімдер келесі критерийлерге сәйкес келуі керек:

- Киім жеке немесе көп брендті дүкендерде стандартты өлшемдерде сатылады;
- Бір немесе басқа модель даналарының санына шектеу жоқ;
- Машинада тігу;
- Жоғары сапалы емес маталар мен жабдықтарды қолдануға болады;
- Баға саясаты көптеген сатып алушылар үшін қол жетімді.

Сурет 4 – Практикалық прет-а-порте

Қорыта айтқанда, прет-а-порте стиліндегі киім үлгілерінің пайда болу кезеңінен бастап өзіне тән ерекшеліктері қазіргі күнге дейін сақталған және жыл сайын түрлі сәнді өзгерістер пайда болып келеді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Демшина А. Мода в контексте визуальной культуры: вторая половина XX — начало XXI вв : [арх. 7 октября 2022]. — СПб. : Астерион, 2009. — ISBN 9785457237308.
2. Кошелева Д. С. Мода как феномен современной европейской культуры : [арх. 20 декабря 2016] // Вестник СПбГУКИ. — 2014. — Т. 18, № 1. — С. 32—35. — ISSN 2220-3044.
3. Интернет желісі:

DOI 10.24412/3007-8946-2024-15-13-16

УДК 658.512.2

ТЕАТРЛЫҚ КОСТЮМДІ ЖОБАЛАУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

ЖУМАНАЗАРОВА АЛИЯ ЕРБОЛАТҚЫЗЫ

Сеньор-лектор, «Дизайн» кафедрасы, Алматы технологиялық университеті,
Алматы қаласы, Қазақстан

ДАУТБЕК АЙНҰР ГАЛЫМЖАНҚЫЗЫ

ДАУРЕНҚЫЗЫ ҰЛЖАН

«Дизайн» кафедрасының студенттері, Алматы технологиялық университеті,
Алматы қаласы, Қазақстан

***Аннотация.** Мақала сахна өнерінің маңызды элементі ретінде театрлық костюм дизайнының негізгі аспектілерін талдауға арналған. Сонымен қатар театрлық костюмнің функцияларын және оны жобалау процесі мен кезеңдері, оған әсер етуші факторлар қарастырылды. Силь, дәуір, характер сияқты көркемдік аспектілерді, сахна талаптарын ескере отырып, костюмдерді жобалау ерекшеліктері зерттелген.*

***Кілт сөздер:** театрлық костюм, костюм элементтері, жобалау, эскиз, сахналық бейне, визуалды концепция, дизайн, көркемдік дизайн, әшекей, сахна, спектакль, бейне, кейіпкер, қойылым.*

Театр – өнерді бейнелейтін өнер түрі драмалық әрекет арқылы шындықты бейнелеу. Театрдағы актерлер әрекет қаһармандарына айнала отырып, олар жасанды жаңғыртады шындық, жағдайдың дамуын көрсету. Батыр болу жолдары кез келген қойылымның: актер ойынының кәсібилігі, көркемдігі сахналық безендіру және костюмгердің шығармашылық қызметінің нәтижесі, кейіпкердің көркем бейнесін көрсететін және т.б.

Дизайнер көркемдік-техникалық эскиздерді әзірлеумен және театр қойылымдарына арналған костюмдер мен аксессуарлардың дизайнымен, сонымен қатар өнердің әртүрлі жанрларына (концерттер, мюзиклдер, карнавалдар, мұз шоулары, спектакльдер және т.б.) костюмдермен айналысады.

Театрлық костюмдердің негізгі түрлері:

Кейіпкер костюмі. Бұл түр – рөлді орындаушының тұтас бейнесінің тікелей бөлігі болып табылатын визуалды-пластикалық композиция. Костюмде фигура жиі толығымен жасырылады. Оны актердің өзі қозғалысқа келтіріп, дауыстап береді. Осылайша, Пекин операсы қасиетті ғибадатхана немесе айдаһар бейнелерімен сипатталды [1].

Сурет 1 – Кейіпкер костюмі

Қойылымдық костюм. Бұл суретшінің келбетін өзгерту құралы және оның ойынының маңызды элементі. Салттық және фольклорлық әрекеттердегі кейіпкерлердің өзгеруі көбінесе гротеск пен пародияны қолдануға негізделген, мысалы, жас жігіттер қыз болып киінген кезде.

Сурет 2 – Қойылымдық костюм

Кейіпкердің костюмі. Ол қазіргі спектакльдерде негізгі болып табылады, көбінесе өндірістегі белгілі бір әрекет дәуірінің дәстүрлі киіміне дәл ұқсайды. Осындай костюмнің негізінде жоғарыда аталған екі түрі жасалады.

Сурет 3 – Кейіпкер костюмі

Театрлық костюм спектакльдің сценографиялық безендірілуінің толыққанды элементі, кейде жетекші элементі болып табылады. Сахна әшекейлері, жарықтандыру және музыкалық сүйемелдеу, реквизиттер мен реквизиттердің жалпы көркемдік-идеялық безендірілуіне костюм дизайны кіріктірілсе, тұтастық заңы толық болады.

Сондықтан, қойылымды дайындаудың бастапқы кезеңінде костюмші сахналық әрекетті анықтайтын басқа суретшілермен тығыз қарым-қатынаста болады [2].

Спектакльдің көркемдік-конструкторлық шешімін бекітудің осы кезеңінде эскиздер талқыланады, бекітіледі және спектакльді көрсетуге дайындаудың өндірістік кезеңіне өтеді. Дегенмен, дәл осы өтпелі кезеңде костюм дайындаудың келесі өндірістік кезеңіне өту кезінде суретші мен театрдың өзара әрекеттесу алгоритмінде қиындықтар жиі туындайды.

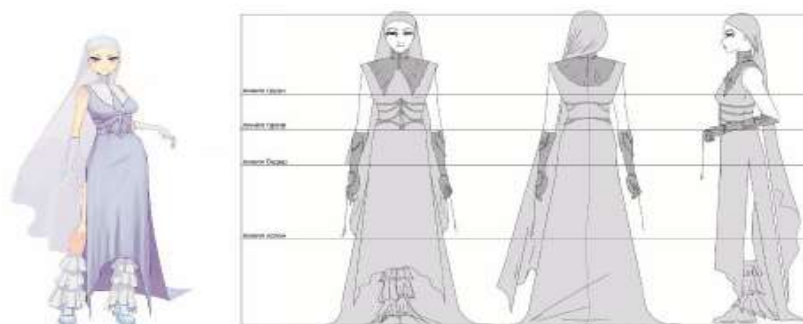

Сурет 4 – Театрлық костюм көрінісі

Эскиз кескіні кейіпкердің мінезін дәл көрсете алады, түсі түзетілген, бірақ оны тігін цехтарында өндірудің техникалық ерекшеліктерін ашпайды. Бөлшектердің бөліну пропорцияларының, костюм сызықтарының, бөліктердің орналасуының сызбаларының болмауы. сол. ұсынылған кескінге сәйкес костюмдер жасауға мүмкіндік беретін маңызды компоненттер. Мұндай эскиздер суретшімен қосымша кездесулер мен тігін шеберханасының мамандарымен кеңесуді қажет етеді. Қазіргі театрдың қысқартылған бюджеті суретші мен театр арасындағы диалогты қашықтағы форматтарға ауыстырды, бұл техникалық орындаушыларға қосымша қиындықтар туғызады.

Бұл шарттарда костюмді қосымша консультацияларсыз және өзгертулерсіз дәл және жылдам жасау үшін барлық компоненттердің дәл сызбасы бар кескін эскиздері үшін қосымша ақпарат қажет [1].

Костюм дизайнерінің жобалау іс-әрекетінде театрлық киім дизайнерінен айырмашылығы, иллюстрациялық материалдар жиынтығына эскиздің 3 түрі кіреді: фор-эскиз (эскиз), модельдің көркемдік эскизі және техникалық сурет. Техникалық сызба – бұйымды көрнекі түрде көрсету үшін үлгі жасау процесінде қолданылатын иллюстрациялардың маңызды түрлерінің бірі. Ол силуэтті, пропорцияларды, дизайн шешімдерін және бөлшектерді дәл жеткізеді және бір мағынаны білдіретін анық, ұқыпты сызылған сызықтарды көрсетеді [3]. Техникалық сызбалар дизайнер мен өндіруші арасындағы көрнекі байланыстың бір түрі болып табылады. Олар тігін өнеркәсібінде кеңінен қолданылады және әртүрлі өндіріс орындарында дизайнердің дизайнын қашықтан дәл өндіруге мүмкіндік береді. Техникалық жобалау сатысындағы әйелдер костюмінің үлгісіне арналған иллюстрациялық материалдардың мысалы 5-суретте келтірілген. Театр кеңістігінің өндірістік коммуникацияларында киім дизайнерінің техникалық сызбалары әлі ұсынылмаған.

Сурет 5 - Әйелдер костюмі жиынтығының көркемдік эскизі және техникалық суреті.
Дизайнер Седищева Алиса 2022 ж.

Театрлық костюмді жасаудың өндірістік сатысында бұйымға арналған материалдарды таңдау және сатып алу маңызды емес. Костюм дизайнерінің жұмыс тәжірибесі пайдаланылатын материалдардың түсті картасын және олардың ассортименттік анықтамаларын қалыптастыруды қамтиды. 4-суретте киім өнеркәсібіндегі жобаланған модельдер туралы ақпаратты ұсынудың заманауи форматы көрсетілген. Көбінесе театр кеңістігінде суретшінің дизайн жұмысының мұндай бөлігі қағаз немесе фотосуреттер түріндегі ұсынылған түстермен ғана шектеледі. Шындығында, әртүрлі аймақтардағы тоқыма материалдарының нарығы бір-бірінен айтарлықтай ерекшеленеді.

Рисунок 4 – Жобаланған модельге арналған материалдар мен аксессуарларды ұсыну мысалдары (дизайнер Алиса Седищева, 2022 ж.)

Қорытындылай келе театрлық костюмді жобалаудың негізгі этаптары мен ерекшеліктері толығымен зерттеліп қарастырылды. Театрлық костюмді жобалаудағы басты ерекшеліктің бірі оған әсер етуші факторларды ескеру болып табылады. Яғни, қойылым түрі мен тақырыбы, кейіпкердің мінез-құлқы, қойылым кезіндегі кезеңдер мен атмосфера барлығын ескере отырып костюм жобаланады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Катеренюк Н.В., Долматова Е.П. «Проектирование театрального костюма в алгоритме коммуникации художника и театра», Творчество и современность. Сетевое издание, №1(19), 2023 г.
2. Гетманцева В.В., Гусева М.А., Андреева Е.Г., Горковенко Л., Копылова М.Д., Рогожина Ю.В. Этапы проектирования персонифицированного сценического костюма // Научный журнал «Костюмология», 2020 №1, с.47-51 <https://kostumologiya.ru/PDF/16TLKL120.pdf>
3. Базанов В.В. Работа над новой постановкой (технология оформления спектакля) учебное пособие Санкт-Петербургская государственная Академия театрального искусства, 1996 г. 47с

DOI 10.24412/3007-8946-2024-15-17-21

УДК 7.05.1

АНАЛИЗ ПРИНЦИПОВ ГАРМОНИЗАЦИИ КОСТЮМА ДЛЯ ФИГУР РАЗЛИЧНОГО ТИПА

ЖУМАНАЗАРОВА АЛИЯ ЕРБОЛАТҚЫЗЫ

Сеньор-лектор кафедры «Дизайн», Алматинский технологический университет,
г. Алматы, Казахстан

**ТОКСАБИНОВА КЫЗЖИБЕК АСЫЛБЕККЫЗЫ
ТӘЛІПБАЙ НАЗЕРКЕ ЕСМАХАНҚЫЗЫ**

Студенты кафедры «Дизайн», Алматинский технологический университет,
г. Алматы, Казахстан

***Аннотация.** В статье приведены результаты исследований по проведению анализа принципов гармонизации костюма и их особенности. А также были определены факторы, влияющие на гармонию, виды гармонизации, принципы выполнения гармонизацию в костюме, основные виды гармонии в костюме.*

***Ключевые слова:** гармонизация костюма, цвет, фактура, гармония, современная одежда, композиционный центр, масштабность, форма, объем, масса, симметрия, асимметрия.*

Гармонизация - взаимное согласование, сведение в систему, унификация, координация, упорядочение, обеспечение взаимного соответствия экономических процессов, отношений, товаров, налогов и т. п.

Организация пластического движения в костюме с помощью метрических и ритмических порядков частей формы, деталей костюма, складок и драпировок. Ритм усиливает образное решение костюма, вызывает ощущение динамики формы, формирует целостность композиции [2].

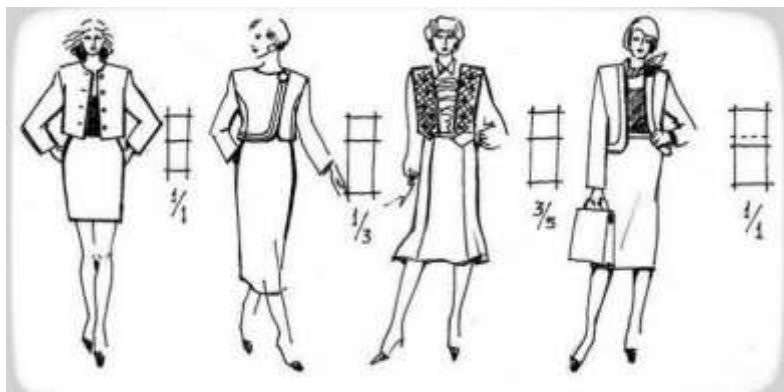
Аспекты гармонизации композиции современного костюма

- Обеспечение пропорциональности, цельности и зрительного равновесия элементов композиции

- Выявление центра композиции, пластического движения и ритмической организации элементов костюма.

- Применение законов цветовой гармонизации и оптических иллюзий [3].

Пропорции в костюме - важнейшим композиционным средством является пропорция. Посредством пропорционирования строится форма костюма и достигается гармоничное единство целого. Пропорция в костюме — это соразмерная связь элементов формы между собой и с самой формой. Пропорция является важнейшим средством гармонизации композиции костюма.

Рисунок 1 – Пропорция в костюме

Композиционный центр и зрительные иллюзии в костюме

Композиционный центр костюма - главенствующая часть, доминанта, которая привлекает к себе внимание массой, дизайном, цветом, вокруг которой строится вся композиция.

Композиционный центр является отправной точкой, основным стилеобразующим элементом. Возможно существование нескольких композиционных центров, связанных между собой единым замыслом и общим стилем.

Выделение композиционного центра осуществляется на основании закономерностей свойств элементов формы, позволяющих подчёркивать главенство центров композиции над остальными частями.

К закономерностям выделения композиционного центра относятся:

- закон количества,
- закон качества,
- закон центрального расположения,
- закон смыслового фактора.

Рисунок 2 – Композиционный центр костюма

Гармония цвета в костюме

Цветовая гармония – совокупность цветовых комбинаций с учетом светлоты, насыщенности, цветового тона, а также формы и размеров площадей, занимаемых определенным цветом в костюме (равновесие цвета).

В проектировании костюма используют три группы цветов, различных по психологическим признакам:

- родственные цвета;
- родственно-контрастные цвета;
- контрастные цвета.

Цвета отдельных элементов костюма должны тщательно подбираться в соответствии со всем костюмом и выявлять при этом достоинства индивидуальности. Человек, желающий быть одетым в соответствии со своей индивидуальностью, выбирает цвета, которые гармонируют с цветом его кожи, волос, глаз. Почти каждый может носить одежду темного тона соответствующего цвета [3].

При подборе цвета костюма цвет глаз по сравнению с цветом кожи и волос не имеет большого значения из-за незначительности их площади. Небольшое пятно яркого цвета, соответствующее цвету глаз, может выгодно подчеркнуть их (например, ярко-синий цвет на голубоглазой блондинке).

Например, если вы можете охарактеризовать свою юбку как "холодный голубой оттенок светлый и приглушенный" – этого будет достаточно. Также важно научиться видеть разницу между двумя оттенками одного цвета: какой из них ярче, какой светлее, какой теплый или холодный.

Рисунок 3 – Гармонизация цвета в костюме

Фактурное решение в костюме

Фактурное решение (масштаб и качество) влияет на пластичность и выразительность формы, задается назначением костюма. Фактура оттеняет тектонические характеристики костюма, выявляет конструкцию и композиционный центр, иллюзорно изменяет значимость и размер отдельных частей и элементов композиции.

Используя различные фактурные поверхности в проектировании костюма, нужно учитывать эстетическую, утилитарную, экономическую функции. Эстетическая функция отвечает за образ человека и за ассоциативное восприятие костюма. Под утилитарной функцией подразумевается функциональность, практичность, удобство и комфорт в ношении изделия. Фактурная поверхность не должна быть только красивой, но и практичной при эксплуатации [2].

Рисунок 4 – Фактура в костюме

Симметрия и асимметрия в организации костюма

Симметрия и асимметрия в костюме являются средствами достижения гармонии, равновесия и единства формы.

Симметрия -- это одинаковый характер расположения равных элементов формы относительно точки, оси, плоскости. Фигура человека являет собой пример симметричности

формы. Плоскость симметрии располагается вертикально и «делит» тело человека на левую и правую половины. Симметричность строения тела человека помогает достижению равновесия в композиционном решении костюма. Существуют несколько видов симметрии: зеркальная, центрально-радиальная, центрально-осевая и др.

Асимметрия -- это выразительное средство композиции, использующее неравенство элементов и их расположения для достижения визуального равновесия формы.

Асимметрично организованная форма костюма требует в своем построении достижения композиционного равновесия. Только в этом случае асимметрично организованный костюм не утратит своей целостности.

Достижению единства в асимметричной композиции способствуют согласованность и соподчиненность ее элементов, четко выраженный композиционный центр и грамотная расстановка акцентов.

Рисунок 5 – Симметрия и асимметрия в костюме

Масштабность и масса

Гармонизация формы костюма и создание зрительного движения возможны средствами масштабных величин (мелкими, средними, большими) по закону трехкомпонентности (три величины, три формы, три фактуры и т.п.). Масштабность большого и малого, отношения массы должны быть устойчивы и уравновешены.

Рисунок 6 - Масштабность и масса в костюме

В заключение по результатам данного исследования были определены основные принципы совместимости костюмов, рассмотрены их виды, особенности, различия и взаимосвязь.

ЛИТЕРАТУРА

1. Прушинская Ю.С., Герасимова Ю.Л., Першукевич Г.В. ВЛИЯНИЕ ФАКТУРЫ НА СОВРЕМЕННЫЙ КОСТЮМ//Международный студенческий научный вестник. – 2018, №2.
2. В. В. Ермилова, Д. Ю. Ермилова, Н. Б. Композиция костюма : учебное пособие для среднего профессионального образования, Москва : Издательство Юрайт, 2024. — 23-56 с.
3. Интернет ресурсы: https://studwood.net/1923754/tovarovedenie/simmetriya_asimetriya#googlevignette

DOI 10.24412/3007-8946-2024-15-22-24

УДК 7. 02

ОСОБЕННОСТИ АДРЕСНОЙ РАЗРАБОТКИ ГАРДЕРОБА

ЖУМАНАЗАРОВА АЛИЯ ЕРБОЛАТҚЫЗЫ

Сеньор-лектор кафедры «Дизайн», Алматинский технологический университет,
г. Алматы, Казахстан

**АЛКАНОВА ЗЕРЕ ИНАБАТҚЫЗЫ
НҰРСАЛЫҚ АҚСҰЛУ МҰРАТҚЫЗЫ**

Студенты кафедры «Дизайн», Алматинский технологический университет,
г. Алматы, Казахстан

***Аннотация.** Статья посвящена особенностям адресной разработки гардероба, процессу создания индивидуального набора одежды, который учитывает не только эстетические предпочтения, но и функциональные потребности владельца. Рассматриваются ключевые факторы, влияющие на выбор одежды, такие как тип фигуры, профессия, личные предпочтения, сезонность и гармония цветов и тканей. А также анализируются основные принципы создания эффективного гардероба, включая минимализм, универсальность и соответствие актуальным модным тенденциям.*

***Ключевые слова:** гардероб, индивидуальный стиль, персонализированный гардероб, фигура, дресс-код, капсульный гардероб, минимализм, одежда, гармония цвета, ткань, комфорт, стилистические предпочтения, мода, тренд, аксессуары.*

Адресная разработка гардероба — это процесс создания индивидуального набора одежды, отвечающего не только функциональным требованиям, но и соответствующего образу жизни, стилю и особенностям личности.

Чтобы хорошо выглядеть, необязательно разбираться в брендах, брать консультации у стилистов или скупать одежду, которую кто-то называет модной. Самая выигрышная стратегия — единожды понять, что вам подходит, и самой собрать для себя качественный гардероб. Разбираемся, каким он должен быть и с чего начать.

Этот подход становится все более популярным в свете растущего интереса к персонализированному стилю и сознательному потреблению. Гардероб, подобранный с учётом особенностей фигуры, профессиональной деятельности и личных предпочтений, не только улучшает внешний вид, но и способствует уверенности и комфорту. В статье рассматриваются ключевые аспекты адресной разработки гардероба, а также основные этапы этого процесса.

1. Концепция адресной разработки гардероба

Адресная разработка гардероба основывается на индивидуальном подходе, где выбор одежды и аксессуаров ориентирован на конкретную личность. Такой гардероб создается не просто по модным тенденциям, а с учётом особенностей внешности, профессии, социальной роли и даже психологического восприятия цвета и ткани.

Планируя гардероб, важно учесть несколько факторов Тип фигуры. Разнообразие форм человеческого тела требует подбора одежды, которая подчеркивает достоинства и скрывает недостатки.

Профессиональная деятельность. Рабочая среда может требовать соблюдения определенного дресс-кода или, наоборот, предоставлять свободу в выборе стиля.

Личные предпочтения. Гардероб должен отражать уникальные вкусы человека, его восприятие комфорта и красоты.

Цветовая палитра и ткань. Каждый человек лучше всего выглядит в определенных цветах и материалах, которые гармонируют с его кожей, волосами и даже личным

энергетическим полем. Ниже приведен пример цветовой палитры по типу на рисунке 1.

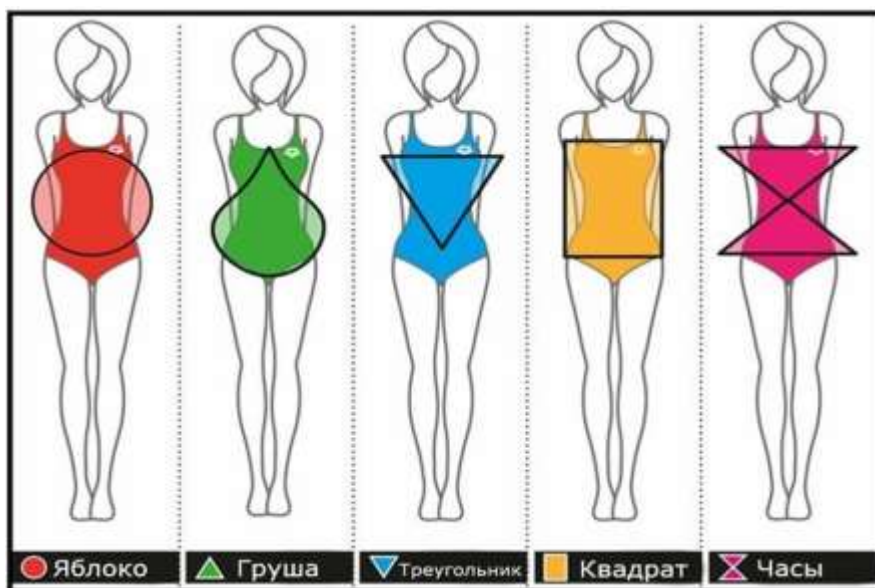

Рисунок 1 – Цветовая палитра по типу фигур

Принципы создания адресного гардероба

Основными принципами разработки индивидуального гардероба являются:

- Практичность. Гардероб должен быть функциональным и соответствовать повседневным нуждам человека. Одежда должна быть удобной для повседневной носки и легко сочетаться между собой.

- Минимализм и универсальность. Постепенный переход от объемных и лишённых стиля коллекций к минималистичному гардеробу, включающему только те вещи, которые действительно необходимы, поможет избежать перегрузки шкафов и неоправданных покупок.

- Баланс между тенденциями и личным стилем. При создании гардероба важно сохранить баланс между актуальными трендами и личными предпочтениями, что позволяет оставаться в тренде, но не терять собственную идентичность.

- Сезонность и многофункциональность. Важно учитывать сезонные изменения в одежде и создавать гардероб, который можно адаптировать к разным сезонам. Многофункциональные вещи, такие как трансформируемые куртки или одежда, подходящая как для работы, так и для неформальных встреч, — важный элемент индивидуального гардероба [1].

Этапы разработки адресного гардероба

Разработка индивидуального гардероба представляет собой пошаговый процесс, включающий несколько ключевых этапов.

Шаг 1: Оценка потребностей и особенностей жизни клиента

Прежде чем приступить к выбору одежды, важно определить, какие функции будет выполнять гардероб. Это может быть повседневная одежда для работы, спортивный стиль для активных людей или стильные наряды для мероприятий. Знание предпочтений клиента помогает сузить выбор и сосредоточиться на нужных предметах.

Шаг 2: Анализ типа фигуры и подбор одежды

Изучив тип фигуры, можно подобрать одежду, которая наиболее выгодно подчеркнёт сильные стороны. Например, для фигуры «песочные часы» подойдут облегающие наряды, а для более крупного типа тела — более свободные силуэты.

Шаг 3: Разработка цветовой палитры

Подбор подходящих оттенков играет важную роль в адресной разработке гардероба. Тёплые оттенки подойдут людям с тёплым оттенком кожи, а холодные — тем, у кого

холодный тип внешности. Также важно учитывать, какие цвета лучше всего подходят для рабочих встреч или формальных мероприятий.

Шаг 4: Подбор тканей и аксессуаров

Ткань должна сочетаться с климатом, особенностями телосложения и личными предпочтениями. Например, для теплого климата идеально подойдут натуральные ткани, такие как хлопок и лен, в то время как для зимы предпочтительнее шерсть, кашемир или утепленные материалы. Аксессуары (сумки, обувь, шляпы и т.д.) также должны быть подобраны с учётом общей концепции гардероба [2].

Шаг 5: Комплектация и планирование гардероба

После того как основные элементы подобраны, важно создать гардероб, который будет легко комбинировать. Оптимально включить вещи, которые можно носить в разных сочетаниях, создавая при этом разнообразные образы для разных ситуаций.

4. Важность правильного подхода и индивидуализация

Правильная адресная разработка гардероба помогает избежать ошибок, связанных с покупками без нужды, а также способствует более осознанному и ответственному отношению к своему внешнему виду. При этом важно помнить, что гардероб — это не только о стиле, но и о функциональности, комфорте, а также экологичности.

Соблюдение принципов индивидуализации позволяет человеку подчеркнуть свою уникальность. К примеру, для человека с творческой профессией могут быть характерны необычные сочетания одежды, в то время как для тех, кто работает в более официальной сфере, подойдут сдержанные цвета и формы [3].

5. Практические рекомендации по созданию адресного гардероба

Инвестируйте в базовые вещи. Простые, но качественные вещи, такие как белая рубашка, классические брюки или хорошая пара джинсов, могут служить основой для любого гардероба. Они легко сочетаются с другими предметами одежды и всегда актуальны.

Следите за качеством тканей. Качество материалов напрямую влияет на долговечность одежды. Лучше инвестировать в несколько качественных вещей, чем закупать множество дешёвых и быстро изнашивающихся предметов.

Составьте капсульный гардероб. Это коллекция универсальных предметов одежды, которые легко комбинируются друг с другом. Такой подход помогает создать многообразие образов, не перегружая гардероб лишними вещами.

Развивайте свой личный стиль. Не бойтесь экспериментировать с образами, сочетать различные цвета и текстуры. Ваш стиль должен отражать вашу личность, и именно это поможет вам чувствовать себя уверенно.

В заключение, представляется, что адресная разработка гардероба — это комплексный и персонализированный процесс, который требует учёта множества факторов: от типа фигуры и профессиональной деятельности до вкусовых предпочтений и особенностей образа жизни. Это позволяет не только создать функциональный и удобный гардероб, но и подчеркнуть индивидуальность владельца. Важно помнить, что гардероб должен быть не только стильным, но и практичным, соответствующим личным потребностям и образу жизни.

ЛИТЕРАТУРА

1. "Innovations in Custom Clothing: The Role of 3D Scanning and Digital Fabrication" (Fashion Practice, 2020) — исследование применения цифровых технологий для создания адресной одежды. №13, 14-17 с.
2. Fashion Futures Symposium — обсуждение будущего моды с акцентом на устойчивость и персонализацию одежды. 3 серия- 2024 г. – 12-18 с.
3. Интернет ресурсы: www.google.kz - "Fashionista" — сайт, посвящённый последним тенденциям в моде и новинкам в персонализации одежды.

DOI 10.24412/3007-8946-2024-15-25-29

УДК 7. 05

АНАЛИЗ ОСОБЕННОСТЕЙ FASHION-РЫНКА

ЖУМАНАЗАРОВА АЛИЯ ЕРБОЛАТҚЫЗЫ

Сеньор-лектор кафедры «Дизайн», Алматинский технологический университет,
г. Алматы, Казахстан

ТАЙБАҒАР АЙГЕРІМ АСКАРҚЫЗЫ

КЕМАР ДИАНА ЕЛТАЙҚЫЗЫ

Студенты кафедры «Дизайн», Алматинский технологический университет,
г. Алматы, Казахстан

***Аннотация.** В статье приведены результаты исследований по проведению анализа fashion-рынка и его особенности. А также были определены факторы, влияющие на рост дохода рынка модной индустрии, важность анализа рынка моды, виды анализа fashion-рынка. Проведен сравнительный анализ fashion-рынка США и Казахстана, выявлены основные отличительные черты и показатели анализа в процентах и были сделаны выводы по результатам исследований.*

***Ключевые слова:** fashion-рынок, торговля, мода, индустрия моды, поставки, анализ рынка, SWOT-анализ, ткань, одежда, дизайн, текстиль, бренды, тренды, инклюзивная одежда, вкус клиента, одежды, веб-сайты.*

Процесс сбора и анализа информации для получения более глубокого понимания индустрии моды называется исследованием fashion-рынка. Анализ fashion-рынка очень необходимо. Исследование fashion-рынка обеспечивает эффективное использование маркетинговых расходов. Анализ рынка модной одежды позволяет специалистам этой сферы принимать правильные решения для управления развитием своего модного бизнеса.

Целью работы является проводить исследование и сделать анализ fashion-рынка, выявление особенностей fashion-рынка. А также выявление факторов, виды анализа, важность проводить анализа в fashion индустрии, этапов анализа.

Для того чтобы проводить анализ fashion-рынка и выявить их особенности нужно сделать обзор модной индустрии.

Обзор рынка моды: Основные факты и цифры

Одним из распространенных методов исследований индустрии моды является анализ (SWOT). SWOT-анализ — это аналитический инструмент. Он используется головными офисами. А также местными магазинами для оценки эффективности бренда, кроме того оценки угроз конкурентов. Многие менеджеры магазинов используют SWOT-анализ, чтобы убедиться, что их товары выставлены правильно. Магазин расположен так, чтобы максимизировать его потенциал. Также продажи, цены и бренды могут превзойти конкурентов. Сделаем анализ торговли тканями и одеждой в мире и сравнительно Казахстана [2].

Торговля тканями и одеждой в США

Например, по данным Управления международной торговли Министерства торговли США, по состоянию на январь 2022 года 55% канадцев совершали розничные онлайн-покупки через свои мобильные устройства, и эта тенденция усиливается. Покупатели поколения миллениалов (в возрасте от 18 до 34 лет) лидируют в этой тенденции 47% из них совершают хотя бы одну покупку в Интернете в неделю. Эти факторы помогают увеличить продажи электронной коммерции на рынке одежды. Рост онлайн-продаж одежды в основном связан с онлайн-стартапами [3].

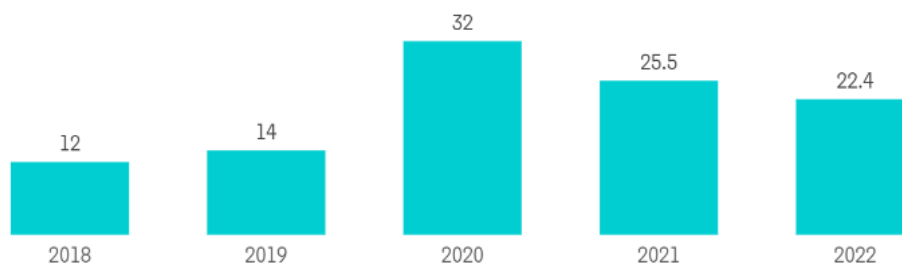

Рисунок 1 – Анализ fashion-рынка США

Торговля тканями и одеждой в Казахстане

Основными импортерами одежды в Казахстан стали Китай, Узбекистан, Россия, Турция. Они завезли 73,2 тыс. т текстиля, закрыв тем самым 95% рынка импорта. В прошлом году эти страны существенно нарастили свои поставки. Китай экспортировал на 44,6% больше, чем годом ранее, Узбекистан – на 30%, Россия – на 9%. Исключением стала Турция, которая потеряла 15%.

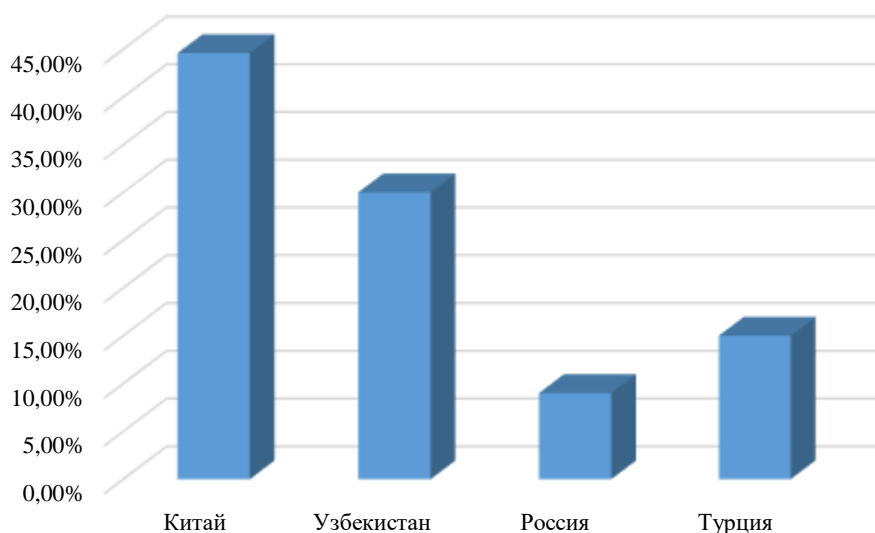

Рисунок 2 – Анализ fashion-рынка в Казахстане

Одним из самых крупных экспортеров текстиля и одежды в мире является Китай. А ЕС является крупнейшим импортером этих же товаров.

Важность анализа fashion-рынка

а) Рынок резко реагирует на тенденции:

Видно, что на всех типах рынков влиятельные лица напрямую влияют на решения о покупке. И это касается не только модных блоггеров: любой, у кого есть приличное количество подписчиков, может изменить способ покупок людей. На индустрию моды влияют не только тенденции подиумов и социальных сетей: в случае ситуации с пандемией после многих лет ее роста, как онлайн, так и обычные магазины модной одежды испытали значительное падение продаж, хотя они все еще восстанавливаются. Образ жизни людей изменился, как и их покупательские привычки, и бренды должны подчеркнуть это и грамотно отреагировать. Даже потребители, которые сегодня становятся более экологичными и более устойчивыми к быстрой моде, а также ищут более инклюзивную одежду для разных полов и

размеров, также автоматически оставят свой след в индустрии моды [1].

б) Изменение целевых сегментов:

Любители моды превратились в экологически сознательных покупателей. Их интересуют только концепции, сделанные на заказ. Или которые делают покупки в основном с помощью подержанных приложений, таких как Depop или Винтед. Совершенно очевидно, что ваши нынешние клиенты завтра смогут делать покупки в другом месте. Крайне важно узнать их как можно лучше, поддерживать их достаточно долго и вызывать интерес.

в) Конкурентоспособность на рынке:

В настоящее время существует слишком много брендов и магазинов. Их невозможно сосчитать. Это приводит к высокой конкуренции на рынке. На оживленных торговых улицах в нескольких минутах ходьбы друг от друга расположено несколько магазинов одной марки. К этому можно добавить часть отрасли, связанную с электронной коммерцией. Где бренды могут легко приходить и уходить по мере необходимости. И вы оказываетесь в одной из самых конкурентных отраслей в мире.

Виды анализа рынка моды

1. Первичное исследование рынка

По сути, это сочетание качественных и количественных исследований. Процесс, при котором предприятия вступают в контакт с конечными потребителями известен как первичный анализ рынка модной одежды. При проведении такого типа анализа рынка модной одежды есть возможность получить два вида информации. Исследовательскую и конкретную. Поисковое исследование — это просто открытое исследование. Здесь проблема поднимается путем постановки открытых вопросов в формате глубокого интервью. Очень часто с маленькой группой людей. Эта группа также известна как выборка. Тогда как в конкретных исследованиях это используется для решения проблем. Они выявляются в ходе поисковых исследований.

2. Вторичное исследование рынка

Вторичные анализы рынка модной одежды выполняются путем получения данных из существующих опубликованных источников. То есть данных, которые вам не нужно собирать самостоятельно. Поскольку они уже были проведены. Затем вам следует проанализировать и систематизировать вторичные данные. Это нужно чтобы подготовить их к анализу. Тщательный анализ рынка модной одежды предполагает сравнение вторичных ресурсов друг с другом. А также с их аналогами из первичного источника.

Хорошие источники вторичной информации для индустрии моды включают:

- Отчеты и официальные документы об исследованиях рынка и отрасли
- Сайты индустрии моды
- SEO, исследование ключевых слов и тенденций
- Статистика правительства
- Веб-сайты ваших конкурентов и другие цифровые ресурсы, такие как приложения, мобильные сайты, реклама и т. д.

Преимущества системного анализа рынка моды

1. Примите хорошее и правильное решение:

Рост любой организации зависит от того, как решения принимаются руководством. Руководство может принимать бизнес-решения на основе результатов, подтверждающих его знания и опыт.

2. Получите правильную информацию:

Анализ рынка моды обычно дает реальную и правильную информацию, которая подготовит организацию к любым ошибкам, которые могут произойти в будущем.

3. Определите размер рынка:

С помощью этого исследователь может проанализировать размер рынка, который необходимо учитывать при продаже продукта или услуги для получения прибыли.

4. Помогает в выборе подходящей системы продаж:

Это помогает выбрать правильную систему продаж в соответствии с тем, чего требует рынок, и в соответствии с этим продукт/услугу можно выделить на рынке.

5. При анализе предпочтений клиентов:

Это помогает выявить, как меняются предпочтения и вкусы клиентов, чтобы бизнес мог удовлетворить их предпочтения, покупательские привычки и уровень доходов.

Статистика мировой индустрии моды

В десятку крупнейших экономик мира по номинальному ВВП входят США, Китай, Япония. Кроме того Германия, Великобритания, Индия. Франция, Италия, Канада и Южная Корея. На долю США приходится 24,67% всей мировой экономики. А на долю Китая приходится 17,39%. На Японию — 5,97%. На Германию — 4,54%. А Великобританию — 3,26%. Результаты приведены в диаграмме рис.3.

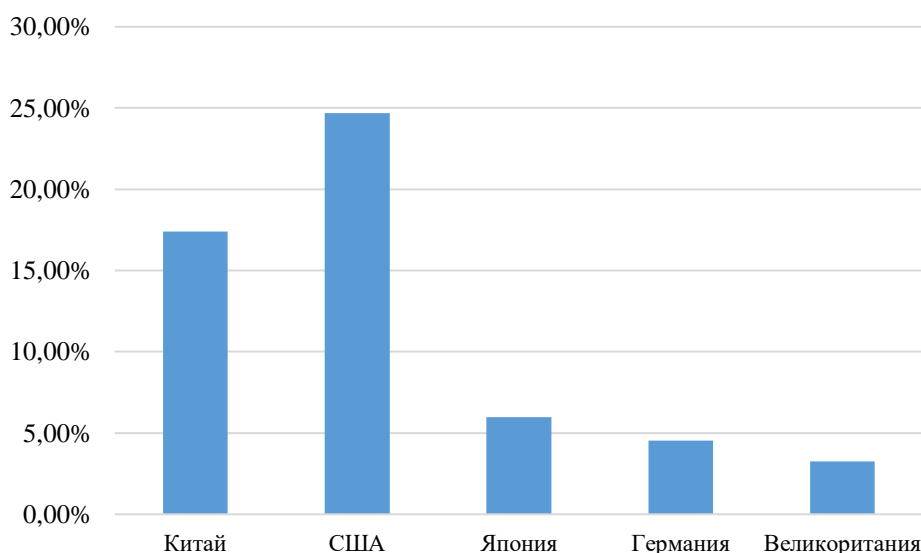

Рисунок 3 - Статистика мировой индустрии моды

По данному исследованию определены факторы влияющие на рынок моды, основные виды анализа анализа fashion-рынка и особенности. А также проведен анализ fashion-рынка в мире и в Казахстане. По результатам анализа сделаны выводы:

Крупнейшими розничными рынками в мире являются Китай, США, Великобритания. А также Германия и Япония.

Китай и США также играют важную роль в международной торговле. Китай является крупнейшим в мире экспортером одежды. А США — вторым по величине импортером.

Мода является одной из главных отраслей в мире. Она определяет большую часть экономики во всем мире. Это одна из ключевых отраслей. Она создает стоимость для мировой экономики.

Решение новых задач с помощью маркетинговых исследований

Модному бизнесу приходится решать очень много задач. Кроме того если ваш бизнес пытается оправиться от глобальной пандемии исследования рынка могут помочь вам определить новые области роста. Анализ рынка модной одежды имеет жизненно важное значение для обеспечения разумного использования ваших расходов на маркетинг, а ещё рекламу.

ЛИТЕРАТУРА

1. Райкова Е.Ю. Текст научной статьи по специальности «Экономика и бизнес». 2022 г. №2, 3-15 с.
2. Французский журнал «L'Officiel». Журнал о моде., серия- 2024 г. – 12-18 с.
3. Интернет ресурсы: www.google.kz - <https://www.mordorintelligence.com/ru/industry-reports/apparel-market>

DOI 10.24412/3007-8946-2024-15-30-34

ЭОЖ 687.1 (045)

ГРНТИ 64.33.17

АСПАЗШЫЛАР КИІМ ЖИЫНТЫҒЫН ДАЙЫНДАУДА ДИНАМИКАЛЫҚ КЕЙІПТЕРДІ ТАЛДАУ

КУЧАРБАЕВА КАЛДЫГУЛЬ ЖУМАБАЕВНА

т.ғ.к., қауым.профессор, Алматы Технологиялық Университеті,
Алматы қ., Қазақстан Республикасы

АЛИМЖАНОВА АЯЖАН АЙДАРҚЫЗЫ

Алматы Технологиялық Университетінің магистранты,
Алматы қ., Қазақстан Республикасы

Аннотация: Мақалада арнайы аспазшыларға арналған киімнің эргономикалық талаптары мен қызмет саласындағы қозғалыстарының классификациясы талданды. Аспазшылар күнделікті жұмыс кезінде көптеген қимыл-қозғалыстар: ишкізатты тұрау, араластыру, тағамды көтеру және тасымалдау сияқты әрекеттер киім бөлшектеріне ерекше жүктеме түсіріп, олардың тез тозуына немесе ыңғайсыздыққа әкеледі. Сол себепті, арнайы аспазшы киімнің ұсынылған кейіптердің бейнесі және киімнің конструкциясына әсер ететін қимыл-қозғалыс процесінде өзгерілетін маңызды өлшемдік белгілері талданды. Нәтижесінде, динамикалық кейіпте ең жиі кездесетін үш негізгі қозғалыс түрі анықталды. Аспазшылар киімінің аралас фактуралы материалы мен пішімі жұмыс кезінде қимылдардың еркіндігін қамтамасыз етіп, олардың жұмысының тиімділігін арттыруға ықпал етеді. Арнайы киім жиынтығында еңбек қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында бөлек өңделген бөлшектермен бөлу-қосу ерекшеліктерімен және басқа бөлшектермен орын ауыстыру тәсілдерінде көпфункционалды киім жиынтығы аралас фактуралы материалдардан дайындалды.

Түйінді сөздер: арнайы аспазшы киімі, эргономикалық талап, пішім, аралас фактуралы материал, еңбек әрекеті, динамикалық кейіп, өлшем белгілері.

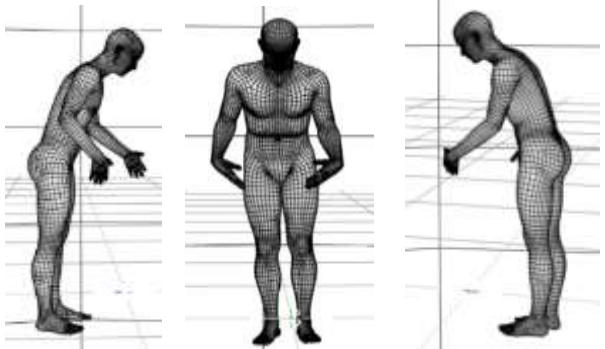
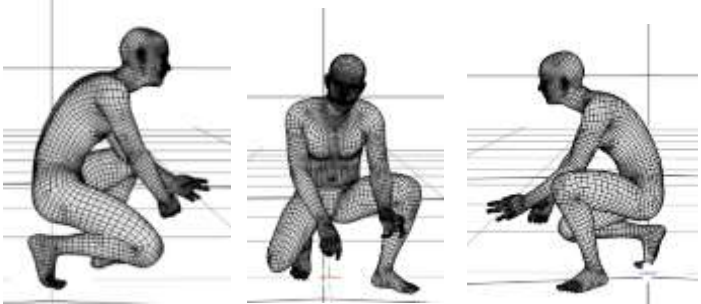
Қызмет ету саласында еңбек әрекеті нәтижесінде кейбір өлшемдер арнайы киім жиынтығында өзгереді, бұл жеке өлшемдік сипаттамалар мәндерінің динамикалық өсуімен сипатталады, әсіресе өсу шамасына және тұтастай өнімнің дизайнына әсер етеді. Аспазшылардың қозғалыс жүйесіндегі физиологиялық заңдылықтарды зерттеу және оны пайдалану барысында арнайы мақсаттағы киім жиынтығын жобалау кезінде еңбек процесінің үлкен маңызы бар [1]. Аспазшы киім жиынтығының сапасын жақсартудағы мәселелерді негізінде арнайы киім дайындау кезінде эргономикалық және гигиеналық талаптарды ескеру қажет [2]. Аспазшылар арнайы киімді киген кезде, қозғалыс барысында аспазшыға психологиялық жайсыздық, ыңғайсыздық немесе жылу және суық, бұл аспазшының шаршауына, қызмет көрсетудегі іс - әрекетті сапасыз болуына әсер етеді, сондықтан киім жиынтығының конструкциялық пішімдерінде қажетті өлшем белгілері өзгертілді [3].

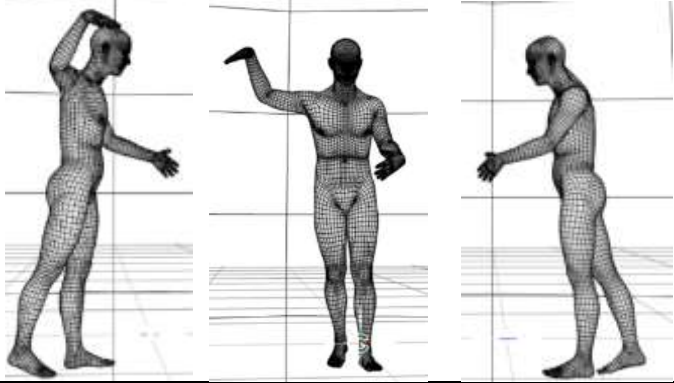
Жұмыс киімінің эргономикалық дизайнын дайындау кезінде, арнайы аспазшылар киім жиынтығының конструкциялық және эргономикалық параметрлері мен конструктивтік шешімі бойынша еңбек әрекеті кезінде жұмысшылардың қозғалыс белсенділігі динамикалық кейіпте талданды. Зерттеуде аспазшылар қызмет көрсетудегі іс - әрекетті талданды, динамикалық кейіпте қимыл-қозғалыстың киім бөлшектеріне әсерін талдау нәтижесінде, ең жиі кездесетін үш түрлі динамикалық кейіптері анықталды.

Аспазшылардың эргономикалық қозғалыстарын талдау, олардың жұмысын тиімді әрі еңбек қауіпсіздігін сақтауда маңызды аспект [4]. Аспазшылар күнделікті ас дайындау барысында әртүрлі физикалық әрекеттерді орындайды, сондықтан эргономикалық

принциптерді ескеру оларды қызмет саласында жаракаттанудан, шаршаудан және еңбек қауіпсіздік шараларынан қорғауға көмектеседі [5]. Динамикалық кейіптерді зерттеу барысында өлшемдік белгілерді анықтау арнайы сантиметрлік таспа және жабысқақ таспамен арнайы блоктармен бекіту арқылы алынды. Динамикалық өлшеулерде аспазшылардың қызмет көрсетудегі қозғалыс кезінде (мысалы, жүру, еңкейю және т.б) дене мүшелерінің өлшемдері мен пропорцияларын анықталды. 3D сканерлеу адамның дене формаларын үш өлшемді модельдеуде заманауи технологияларды қолдану негізінде динамикалық кейіптері 1- кестеде нақтыланды.

Кесте 1- Динамикалық кейіпте қимыл- қозғалыстың киім бөлшектеріне әсері

Кейіп №1 Дене еңкейген кейіпте	
	
Кейіптер мен қозғалыстың сипаттамасы	Өзгеріске ұшырайтын өлшем белгілері
Аспазшы жұмыс жасау, яғни тағамдарды турау, немесе заттарды араластыру барысында дене алдыға қарай 45 ⁰ С-қа еңкейеді. Оң және сол қолы горизонталь бағытта созылып, шынтақ буындары бүгіледі.	Кеуде айналымы Артқы бойдың белге дейінгі ұзындығы Арқа ені Иық айналымы Шынтаққа дейінгі қол ұзындығы Шынтақ айналымы Білекке дейінгі қол ұзындығы Қолтық ойындысы
	Кемитін өлшем белгілері
	Кеуде ені
	Алдыңғы бойдың белге дейінгі ұзындығы
Кейіп №2 Тізерлеп отыру кейіпте	
	
Кейіптер мен қозғалыстың сипаттамасы	Өзгеріске ұшырайтын өлшем белгілері
Аспазшы ас үйде арнайы жұмыс жасау, яғни тізерлеп отырып заттарды алу немесе басқада жұмыстарды орындау кезінде тізе буындары 45 ⁰ С-ты құрайды,	Бел айналымы Артқы бойдың белге дейінгі ұзындығы Бел сызығынан бастап жанбас қатпарына дейінгі доғалық қашықтық

қолдары алдыға қарай горизонталь бағытта созылған.	Keуде айналымы
	Артқы бойдың белге дейінгі қиғаш биіктігі
	Кемитін өлшем белгілері
	Keуде ені
	Алдыңғы бойдың ұзындығы
Кейіп №3 Тік тұрып, қолдары көтерілген динамикалық кейіпте	
	
Кейіптер мен қозғалыстың сипаттамасы	Өзгеріске ұшырайтын өлшем белгілері
Аспазшы тік тұрады, дене салмағы бір аяғына немесе екі аяққа біркелкі бөлінген, оң және сол қолдары алдыға горизонталь бағытта созылған, білезік буындары 30° бүгілген.	Артқы бойдың ені
	Keуде айналымы
	Қолтық ойындысы
	Алдыңғы бойдың белге дейінгі биіктігі
	Кемитін өлшем белгілері
	Keуде ені

Аспазшылар жұмыс уақытында орындалған қимыл-қозғалыстардың сипаты талданып, 1-кестеде ең жиі кездесетін динамикалық кейіптерде өзгеріс енгізгенде артатын және кемитін өлшем белгілері анықталды. Бақылау нәтижелерін талдау барысында, аспазшылар жұмыс кезінде орындайтын көптеген қимыл-қозғалыстардың түрлі динамикалық кейіптерде, қызмет көрсетуде жиі кездесетін ең типтік болып үш кейіптері таңдалды.

Кейіп 1 «Дене еңкейген динамикалық кейіпте»- аспазшы ас әзірлеу кезіндегі еңкейген динамикалық кейіпте өлшеміне өзгеріс енгізгенде, арқа ені иық айналымы және шынтаққа дейінгі қол ұзындығының артатын және кеуде ені кемитін өлшем белгілері анықталып арнайы киімге өзгеріске сай еркіндікке қосымша берілді.

Кейіп 2 «Тізерлеп отыру динамикалық кейіпте»- өлшеміне өзгеріс енгізгенде бел айналымы мен шалбардың алдыңғы тізе бөлігі кеңейтіліп, еркіндікке қосымша берілді.

Кейіп 3 «Тік тұрып, қолдары көтерілген динамикалық кейіпте»- аспазшы ас әзірлеу және асты қуырып араластыру кезінде қол қозғалысы ыңғайлы болу үшін өлшеміне өзгеріс енгізгенде, алдыңғы және артқы бой қолтық ойындысы кеңейтіліп, еркіндікке қосымша берілді.

Көпфункционалды арнайы киім жиынтығында бөлек өңделген бөлшектермен түрлендіру, қазіргі заманға сай элементтерді үйлестіру жөніндегі жаңа конструктивтік, көркемдік шешімдері талданды [6]. Аспазшылардың антропометриялық ерекшеліктерін ескеріп, конструкцияның жалпы қауіпсіздік және әлеуметтік қызметтерің кеңейту үшін қолданылады. Жоғарыда айтылған динамикалық өзгерісті талдай отыра, аралас фактуралы материалдардан дайындалған көпфункционалды арнайы аспазшыларға арналған киім жиынтығы жакет, шалбар, бөлек өңделген алынып-салынбалы жең, бас киім және алжапқыштан 1- суретте көрсетілді.

Заманауи технологияны қолдану арқылы арнайы аспазшыларға арналған киімге аралас фактуралы маталар жиынтығы қолданылды. Қауіпсіздік функциясында қоршаған ортадағы ауа-райына байланысты, жаздық мезгілге қысқа жең мен шолақ шалбар түрінде көпфункционаланатын бөлшектермен дайындалды.

Сурет 1- Арнайы аспазшыларға арналған киім жиынтығы

Негізгі мата ретінде жакет пен шалбарға арнайы киімге арналған аспазшыға ыңғайлы қозғалыс еркіндігін беру үшін ауа өткізгіштігі және беріктігі жоғары ақ түсті панацея матасы таңдалды. Қалта және жиектерін сәндеуде еңбек қауіпсіздігі негізінде әрлеуіш матасын қызғылт сары лидер таңдалды. Жакет ассиметриялы өңірлі жоғарыға дейін жасырын сыдырма-түймелікпен және өңір жиек екі торланған ілгек пен түймеге түймеленеді және сәндік таспамен өңір қиығы су салып жиектеледі. Жакетің алдыңғы бойы қосып тігілген фигуралы иінішті және оң жақ бөлігінде жапырақшалы жармалы жан қалтамен өңделді. Артқы бойы орта тігісті және етек қиығында жармамен өңделеді. Қондырмалы бір тігісті қысқа жең, сол жақ жеңінде қызғылт сары түсті лидер сәндік материалдан пішілген жапсырмалы қалтамен дайындалды. Аспазшылар жұмыс барысында, қайнаған су, майлы тамшылар киімге әсер етіп теріні зақымдауы мүмкін. Сондықтан қорғаныш элементі ретінде алынып-салынбалы жең трикотаж материалынан дайындалды. Шалбардың алдыңғы бөлігінде жапсырмалы жан қалта өңделді. Белдік қосып тігілген, арасында бау өткізілген, люверс арқылы байланады және артқы белдікте эластикалық таспа өткізілген. Шалбардан бөлек өңделген төменгі шалбар балағын ажырамалы сыдырма-түймелік көмегімен ажыратқанда шолақ шалбарға түрленді. Аспазшыларға арналған алжапқышқа қара түсті антистатикалық легион матасы таңдалды, ол май, су, тағам өнімдерінен қорғалуын қамтамасыз етеді және түрлі дақтардың сіңуіне жол бермейді, бұл киімнің тазалығын сақтауға көмектеседі. Алжапқыш арнайы аспазшылардың киімнің алдыңғы бөлігінде жапсырмалы екі қалта өңделді. Аспазшыларға арналған өндірістік жарақаттардан алдын алу үшін және заманауи стилге сай бас киім негізгі панацея матасынан және сәндік тор материалдан дайындалады. Негізгі бөлігі сәндік тор матасы бас киімнің жан бөлігі қосып тігілген ол бастың қатты қызып кетуінен сақтай отыра жылуды жақсы реттеп, жұмыс процесі кезінде гигиеналық талаптарды сақтайды. Бас киім кез келген бастың өлшеміне сай болу үшін реттелетін байлау әдісімен қамтамасыз етіледі.

Зерттеу нәтижесінде, еңбек қауіпсіздік функциясын қамтамасыз етуге көпфункционалды арнайы аспазшыларға арналған киім жиынтығы аралас фактуралы материалдардан дайындалды және жиынтық жакет, шалбар, бөлек өңделген алынып-салынбалы жең, бас киім

және алжапқыштан құралады. Аспазшы киім жиынтығының функционалдық мүмкіндіктері кеңейтілді, қызмет көрсетудегі сапасы мен қолайлылығын арттыруға ықпал етеді, және заманауи киім жиынтығының бәсекеге қабілеттілігі жоғарылады. Еңбек әрекеті негізінде, нарық талабына сәйкес, бөлек өңделген бірнеше бөлшектерге түрленетін, көпфункционалды аспазшылардың арнайы киім жиынтығы дайындалды.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Усов В.В. Организация производства и обслуживания на предприятиях общественного питания: учеб.пособие / В.В.Усов. – 12-е изд., стер М.: Издательский центр «Академия», 2014.
2. Шершнева Л. П., Ларькина Л. В., Конструирование одежды: Теория и практика [Текст]: учебное пособие / Л. П. Шершнева, Л. В. Ларькина. - М: ФОРУМ: ИНФРА-М, -ISBN 978-5-8199-0745-0. 2018.
3. Шершнева Л .П ., Ларькина Л.В., Пирязева Т.В., Основы прикладной антропологии и биомеханики :учебное пособие/ Л .П . Шершнева, Л.В. Ларькина,Т.В . Пирязева. — 2-е изд., перераб. и доп. — М .: ИД «Ф О РУМ »:ИН Ф РА -М , 2020 ISBN 978-5-8199-0472-5
4. Гусева М.А., Петросова И.А., Андреева Е.Г., Бахадурова З.Б., Айкян Д.А., Зарецкая Г.П. Исследование взаимосвязи модельных особенностей и эргономических свойств в одежде//«Universum: Технические науки: электрон. научн.журн. 2016. - No 6 (27). - С. 9.
5. ГОСТ 31399-2009. Классификация типовых фигур мужчин по ростам, размерам и полнотным группам для проектирования одежды. [Электронный ресурс]. Режим доступа. URL: <http://docs.cntd.ru/document/gost-31399-2009> (Дата обращения 10.11.2023).
6. Кучарбаева К.Ж., Алимжанова А.А., Арнайы аспазшылар киім жиынтығын дайындау ерекшеліктерін талдау. // МНПК «Инновационное развитие пищевой, легкой промышленности и индустрии гостеприимства» №13, 26-27 октября 2023. – Алматы.

DOI 10.24412/3007-8946-2024-15-35-36

THE BACKGROUND OF THE FORMATION OF COURT MUSIC AND DANCE IN THE MING DYNASTY

CAO HANYUAN

PhD about history of Belarusian State University

The court music and dance of the Ming Dynasty was formed in the late stage of the development of my country's feudal society. The rulers of the Ming Dynasty established court music and dance for two reasons: first, to restore the Han culture that had been subverted by the rulers of the Yuan Dynasty, and second, to maintain feudal rule.

Key words: *The formation of music and dance in the Ming Dynasty.*

The Ming Dynasty was another feudal dynasty established by Han rulers after the Yuan Dynasty. It was also the last unified feudal empire established by the Han landlord class in Chinese history. It was the late stage of the development of my country's feudal society and also the last stage of the development of my country's feudal society. The embryonic stage of capitalism. Although Zhu Yuanzhang, the founding emperor of the early Ming Dynasty, implemented a series of policies to restore the Han system and recuperate, which restored the Han culture destroyed by the rulers of the Yuan Dynasty to a certain extent and improved people's production and life, these policies did not Without touching the foundation of the feudal system, we still cannot fundamentally resolve the contradiction between feudal productive forces and production relations, and cannot change the increasing decline and disintegration of the feudal system. After Zhu Yuanzhang unified the world, he established a very strict feudal autocracy and centralization. Ideologically and culturally, he still respected the Cheng-Zhu Neo-Confucianism of Confucianism. People's thoughts were constrained by the traditional Confucian ethical principles, and their thoughts and behaviors were unified regionally. This This ideological system did play a role in consolidating feudal rule in the early Ming Dynasty. However, the good times did not last long. After the mid-Ming Dynasty, this strict political and ideological system gradually revealed its shortcomings. It made the entire social atmosphere and ideological and cultural structure increasingly conservative and rigid. In addition, in the middle and late Ming Dynasty, the internal contradictions of the feudal ruling class intensified, the politics became increasingly decadent and dark, and the social contradictions became increasingly acute. The traditional cultural and ideological system with Confucianism as the main body was doubted, and was challenged by active cultural forces from all aspects. A blast of power. The imperial court increased taxes and annexation of rural land, causing most farmers to lose their land and become homeless. Social order was destroyed, followed by the destruction of the feudal social hierarchy and the traditional etiquette system. This series of changes caused a strong impact on the traditional feudal ethics, and the social order of the Ming Dynasty fell into a state of disorder. In terms of culture and art, due to the fact that the emperors in the middle and late Ming Dynasty ignored government affairs and the ministers were corrupt and mediocre, Cheng-Zhu Neo-Confucianism, which represented the interests of the feudal ruling class, gradually lost its political privileges and original role. However, why did Cheng-Zhu Neo-Confucianism, which had such a right to speak, gradually not be taken seriously after the middle of the Ming Dynasty? People tried to break away from the shackles of Cheng-Zhu Neo-Confucianism, and everyone from scholars to lower-class civilians dared to attack Cheng-Zhu Neo-Confucianism? In addition to economic and political reasons, in terms of culture itself, Cheng-Zhu Neo-Confucianism has passed its heyday and begun to transition into a period of decline. It is no longer suitable for the development of society at that time. "At the same time as the decline of Cheng-Zhu Neo-Confucianism, social culture with the theme of rural class and citizen class began to prevail. Popular novels, operas, ditties, legends and other highly entertaining and popular literary and art forms began to be widely accepted and popularized by people. He loved it and replaced Cheng-Zhu Neo-Confucianism as the mainstream culture of the society at that time. Among them,

the ditties of the Ming Dynasty were the most famous and were praised as having epoch-making significance. Chen Hongxu's "Han Ye Lu" quoted Zhuo Keyue as saying: My Ming poetry is better than that of the Tang Dynasty. The lyrics are given to the Song Dynasty, and the music is given to the Yuan Dynasty. I am the only one who understands Shuji's "Angkor", "Guangzhier", "Luojiang Resentment", "Dazao Gang", "Silver Knots" and so on. These literary and artistic forms were based on the social life and secular tastes of the time, reflecting the aspirations of the people at the bottom of society. They were loved by people and enriched people's entertainment life at that time.

Therefore, the background of the formation of music and dance in the Ming Dynasty was closely related to the social system and the social system at that time. The development of productivity is closely related. The rulers of the Ming Dynasty established court music and dance in order to restore Han culture and consolidate their rule. Although the founding emperor of the Ming Dynasty and the later Emperor Jiajing paid more attention to the establishment of court music and dance, the court music and dance of the Ming Dynasty was formed in the late feudal society. stage, it had lost its cultural dominance at that time, which was the fundamental reason why the Ming Dynasty never established a complete elegant music system.

REFERENCES

1. Zhang Tingyu, A comprehensive examination of Qing Dynasty literature [M] Hangzhou: Zhejiang Ancient Books Publishing House, 1988.
2. Xia Ye ,A brief history of Chinese music [M]. Beijing: Higher Education Press, 2007.

DOI 10.24412/3007-8946-2024-15-37-44

УДК 73/76(045)

БЭНКСИ: КАК УЛИЧНОЕ ИСКУССТВО СТАЛ СИМВОЛОМ ГЛОБАЛЬНОГО ПРОТЕСТА

ЕРДИНБЕКОВА АЛИЯ БОЛАТОВНА

Сеньор-лектор, кафедры «Дизайн», Алматинского технологического университета
г. Алматы, Казахстан

ЧУМАК ПОЛИНА ЮРЬЕВНА

Студент кафедры «Дизайн», Алматинского технологического университета
г. Алматы, Казахстан

Аннотация: Бэнкси — анонимный британский художник, известный своими провокационными и часто политически заряженными уличными работами. Его творчество охватывает различные формы искусства, включая стрит-арт, граффити и инсталляции. Он использует в своих произведениях сатиру, иронию и визуальные метафоры для обращения внимания на социальные, политические и экологические проблемы, такие как неравенство, войны, потребительская культура и вопросы прав человека. Визуальный стиль Бэнкси включает в себя простые, но мощные изображения, часто выполненные с использованием трафаретов, что позволяет быстро создавать работы в общественных местах. Его работы стали символом активизма и протеста, привлекая внимание не только любителей уличного искусства, но и широкой публики, включая политиков и бизнесменов. Несмотря на свою известность, личность Бэнкси остается неизвестной, что добавляет загадочности его работам и подчеркивает его критику современного общества и коммерциализации искусства.

Ключевые слова: художник, искусство, графический дизайн, уличное искусство граффити, трафарет, неравенство, война и мир, мораль и этика.

Современное искусство — это поле, где пересекаются множество форм и стилей. В графическом дизайне современное искусство становится важным инструментом, который позволяет художникам донести свои идеи до широкой аудитории. Одной из ключевых фигур в мире современного искусства и графического дизайна является анонимный художник, известный под псевдонимом Бэнкси. Его работы не только стали символом уличного искусства, но и стали важным инструментом для выражения социальных и политических проблем. В этом исследовании будет проведен анализ произведений Бэнкси с точки зрения их влияния на современный графический дизайн и искусства в целом [1].

Современный графический дизайн и уличное искусство

Графический дизайн за последние десятилетия существенно изменился, став неотъемлемой частью повседневной жизни и медиа-пространства. С развитием цифровых технологий и социальной сети графический дизайн стал важным средством общения и выражения идей. Уличное искусство, в свою очередь, претерпело трансформации — от простой городской росписи до сложных художественных произведений с мощным социальным подтекстом. Это изменение особенно ярко прослеживается в работах Бэнкси, где элементы графического дизайна сочетаются с уличной культурой и актуальной тематикой.

Уличное искусство и графический дизайн часто служат целям социального и политического высказывания. Используя стрит-арт как медиум, Бэнкси создает провокационные образы, которые играют важную роль в формировании общественного мнения. Его работы включают иконографику, которая напрямую обращается к массовой культуре и средствам массовой информации, создавая тем самым новый вид визуальной коммуникации.

Анонимность как инструмент влияния

Одной из ключевых характеристик творчества Бэнкси является его анонимность. Это не только добавляет загадочности его личности, но и усиливает внимание к самим произведениям, их смыслу и идеям. Анонимность также работает как маркетинговый инструмент, который привлекает внимание СМИ и общественности. Сам Бэнкси не раз заявлял, что "анонимность позволяет фокусироваться на сообщении, а не на авторе".

Символика и иконографика работ Бэнкси

Работы Бэнкси, как правило, представляют собой изображения с минималистичными, но мощными символами. Например, изображение девочки с воздушным шаром, которое стало культовым, обращается к темам утраты и надежды. Эта простота и лаконичность являются ярким примером эффективного графического дизайна, который минимальными средствами передает сложные эмоциональные и социальные идеи.

Другим известным примером является работа "Полицейский с собакой", где полицейский изображен с мультяшной собачкой. Эта картина отражает критику репрессивных аспектов власти, демонстрируя глубокую иронию и сарказм [2].

Девочка с воздушным шаром

Для анализа возьмем одну из самых известных работ Бэнкси — *«Девочка с воздушным шаром»*. Этот уличный рисунок был создан художником на стене в Лондоне и с тех пор стал символом его стиля и мировоззрения. Изображение представляет собой черно-белую фигуру девочки, тянущейся к улетающему воздушному шару в форме сердца. Картина, несмотря на свою простоту, полна глубоких символов и отражает эмоциональные и социальные темы, которые Бэнкси исследует в своих работах.

Визуальные аспекты

Изображение выполнено в минималистичном стиле: черно-белая девочка изображена контрастно ярко-красным шариком в форме сердца. Такой лаконичный подход к цвету выделяет шарик, превращая его в ключевой символ композиции. Красный цвет ассоциируется с эмоциями, страстью и любовью, что усиливает драматичность момента. Контраст между черно-белой палитрой и ярким акцентом на шарике помогает Бэнкси создать сильное визуальное впечатление и делает изображение легко узнаваемым.

Символика и интерпретация

«Девочка с воздушным шаром» поднимает темы утраты, надежды и стремления к лучшему. Девочка тянется к шару, который словно ускользает из ее рук, что может символизировать потерю детской невинности, счастья или мечты. Шарик в форме сердца — это универсальный символ любви, мечты и желаний, но в этой работе он как будто уходит, что может указывать на неуловимость этих идеалов. Возможно, художник хотел передать мысль о том, что любовь и надежда — ценности, которые сложно удержать в руках, особенно в мире, полном несправедливости и насилия.

Социальный и политический контекст

Картины Бэнкси часто представляют собой критический комментарий на социальные и политические проблемы. *«Девочка с воздушным шаром»* может быть прочитана как намек на потерю надежд и идеалов современного общества. Многие интерпретируют эту работу как вызов сложившимся социальным устоям и выражение тоски по чему-то большему и лучшему. Учитывая, что работа была создана в Лондоне, городе с огромным социальным расслоением и историей колониализма, картина может отсылать к социальной несправедливости, затрагивая вопросы отчуждения, бедности и равнодушия.

Эффект и влияние работы

«Девочка с воздушным шаром» стала символом надежды и утраченных мечтаний для множества людей по всему миру. Позднее работа приобрела дополнительное значение, когда картина была продана на аукционе и тут же самоуничтожилась частично с помощью встроенного шредера, оставив только половину изображения. Этот поступок был своего рода

заявлением о месте искусства в коммерциализированном мире, где даже глубоко значимые работы превращаются в товар. Акт уничтожения стал манифестом против коммерциализации искусства и одновременно подчеркнул идею, что подлинная ценность искусства заключается в его влиянии на человека, а не в цене.

«*Девочка с воздушным шаром*» — это не просто изображение, но и философский посыл, завуалированная критика общества и одновременно призыв к сохранению веры в лучшее. Бэнкси посредством простого образа создал сильное эмоциональное послание, которое находит отклик у зрителей независимо от их культурного фона. Его работа напоминает, что, несмотря на утрату и сложности, мы всегда можем стремиться к чему-то большему, и что истинные ценности — это не материальные блага, а любовь, надежда и мечты.

Рисунок 1- Метатель цветов

Рассмотрим еще одну знаковую работу Бэнкси — «*Метатель цветов*», которая также известна как «*Мирный метатель*». Этот граффити впервые появилось в Иерусалиме на разделяющей стене на Западном берегу и представляет собой образ человека в традиционной позе уличного протестующего, который готовится метнуть не коктейль Молотова или камень, а букет цветов. Этот контрастный и символический образ передает глубокое сообщение о насилии, мире и надежде.

Визуальные аспекты

Изображение выполнено в классическом стиле Бэнкси — в черно-белой гамме, с акцентом на яркие цвета, которые он изобразил цветными, используя контраст для создания фокуса на букете. Фигура человека в этом граффити напоминает участников уличных протестов: он одет в темную одежду с капюшоном, лицо скрыто платком, а поза выражает готовность к броску. Однако вместо оружия в руке человека — букет ярких цветов. Контраст между темной фигурой и яркими цветами подчеркивает двусмысленность работы и акцентирует внимание на главной идее — агрессию и насилие можно заменить на мирное сопротивление и красоту [3].

Символика и интерпретация

«*Метатель цветов*» воплощает идею пацифизма и символизирует протест против насилия. Вместо орудия разрушения в руках у человека находится символ жизни и мира — букет цветов. Цветы в этом контексте выступают как альтернативное выражение силы и протеста, а сама поза героя напоминает, что агрессия не обязательно должна быть направлена на разрушение. Этот образ может рассматриваться как призыв к замене насилия мирным сопротивлением и как напоминание, что красота и добро имеют силу, чтобы противостоять ненависти.

Социальный и политический контекст

Появление этого граффити на стене в зоне конфликта между Палестиной и Израилем добавляет особый подтекст. Бэнкси выбрал для работы место, ставшее символом разделения и насилия, что усиливает антивоенное послание картины. Этот граффити может быть интерпретировано как призыв к мирному решению конфликта, попытка преодолеть физические и идеологические стены между людьми. Через эту работу Бэнкси напоминает, что даже в самых напряженных местах мира возможны доброта и человечность, а сам акт сопротивления может быть выражен без насилия.

Эффект и влияние работы

«*Метатель цветов*» стал символом антивоенных движений и был широко принят публикой как манифест против ненависти и насилия. Этот образ часто воспроизводится на плакатах, футболках и в цифровом искусстве, став символом пацифистских настроений. Работы Бэнкси, особенно «*Метатель цветов*», вдохновляют людей думать о протесте как о возможности мирного воздействия на общество. Он напоминает нам, что, хотя насилие и агрессия остаются частью реальности, искусство и красота могут быть мощными инструментами борьбы за мир.

«*Метатель цветов*» — это работа, которая воплощает философию ненасилия и пацифизма. Смешивая образы агрессии и мира, Бэнкси создает мощное послание о том, что даже в самых жестоких условиях можно выбирать добро и стремиться к миру. Его работа побуждает нас задуматься о том, как мы можем сопротивляться несправедливости, не прибегая к насилию, и напоминает, что сила искусства заключается в его способности влиять на сознание и вдохновлять людей на перемены.

Рисунок 2 - Рабский труд

Еще одна наиболее значимая работа Бэнкси — «Рабский труд», выполненную на стене в Лондоне в 2012 году. На граффити изображен мальчик, работающий на швейной машинке и шьющий гирлянду из британских флажков. Эта работа высмеивает и критикует проблемы детского труда и эксплуатации в современном мире, поднимая вопросы этики и социальной ответственности.

Визуальные аспекты

Изображение выполнено в черно-белой гамме, в традиционном стиле Бэнкси. Фигура мальчика занимает основное место в композиции, выполненная в реалистичной манере с четкими линиями и деталями. Единственный цветной элемент на картине — гирлянда из британских флажков, которая тянется из швейной машинки, заостряя внимание на символике и контрасте между праздничным атрибутом и мрачной реальностью, в которой находится ребенок. Этот контраст подчеркивает циничное отношение общества к эксплуатации детского труда.

Символика и интерпретация

«Рабский труд» — это метафора, осуждающая использование детского труда и критически показывающая отношение к труду в развивающихся странах, где многие дети вынуждены работать в тяжелых условиях ради дешевого производства товаров. Флажки, которые шьет мальчик, символизируют празднование и патриотизм, но в контексте работы они напоминают о том, что за многими благами стоит чья-то тяжелая, невидимая работа. Бэнкси показывает, как детский труд остается в тени повседневной жизни потребителей, и задается вопросом, готово ли общество закрывать глаза на подобные проблемы ради удобства и выгоды.

Социальный и политический контекст

Эта работа появилась в 2012 году, в период празднования Бриллиантового юбилея королевы Елизаветы II. Граффити оказалось сильным контрастом на фоне национального торжества, напоминая о том, что благополучие одних строится на невидимом труде других. «Рабский труд» также намекает на несправедливую глобальную экономическую систему, в которой богатые страны получают выгоду за счет дешевого труда в бедных странах. Эта работа осуждает не только экономическую эксплуатацию, но и моральную слепоту общества, равнодушного к судьбе трудящихся детей [4].

Эффект и влияние работы

«Рабский труд» вызвала бурную реакцию общественности и стала символом борьбы с эксплуатацией труда в модной индустрии и других сферах. Граффити приобрело дополнительную известность после того, как было украдено с лондонской стены и выставлено на аукционе в США, что вызвало возмущение и привлекло внимание к теме коммерциализации искусства. Этот инцидент стал частью ироничного послания Бэнкси, показывая, как само искусство, созданное для борьбы с несправедливостью, может быть превращено в товар.

«Рабский труд» — это яркий пример социально-критического искусства Бэнкси, которое обнажает проблемы нашего общества. Работа заставляет задуматься о невидимых сторонах привычной жизни, напоминая, что за многими повседневными вещами стоит тяжелый труд и несправедливость. Бэнкси использует свои произведения для того, чтобы сделать зрителей более сознательными и побудить их к изменению своего отношения к миру.

Рисунок 3- Влияние работ Бэнкси на современный графический дизайн и искусство

Бэнкси внес значительный вклад в популяризацию уличного искусства и сделал его общепризнанным видом современного искусства. Многие галереи и музеи теперь включают в свои экспозиции работы уличных художников, что изменило восприятие стрит-арта. Примеры использования работ Бэнкси на международных выставках, таких как "The Art of Banksy" и "Banksy Unmasked", свидетельствуют о глобальном признании и влиянии на современный художественный мир.

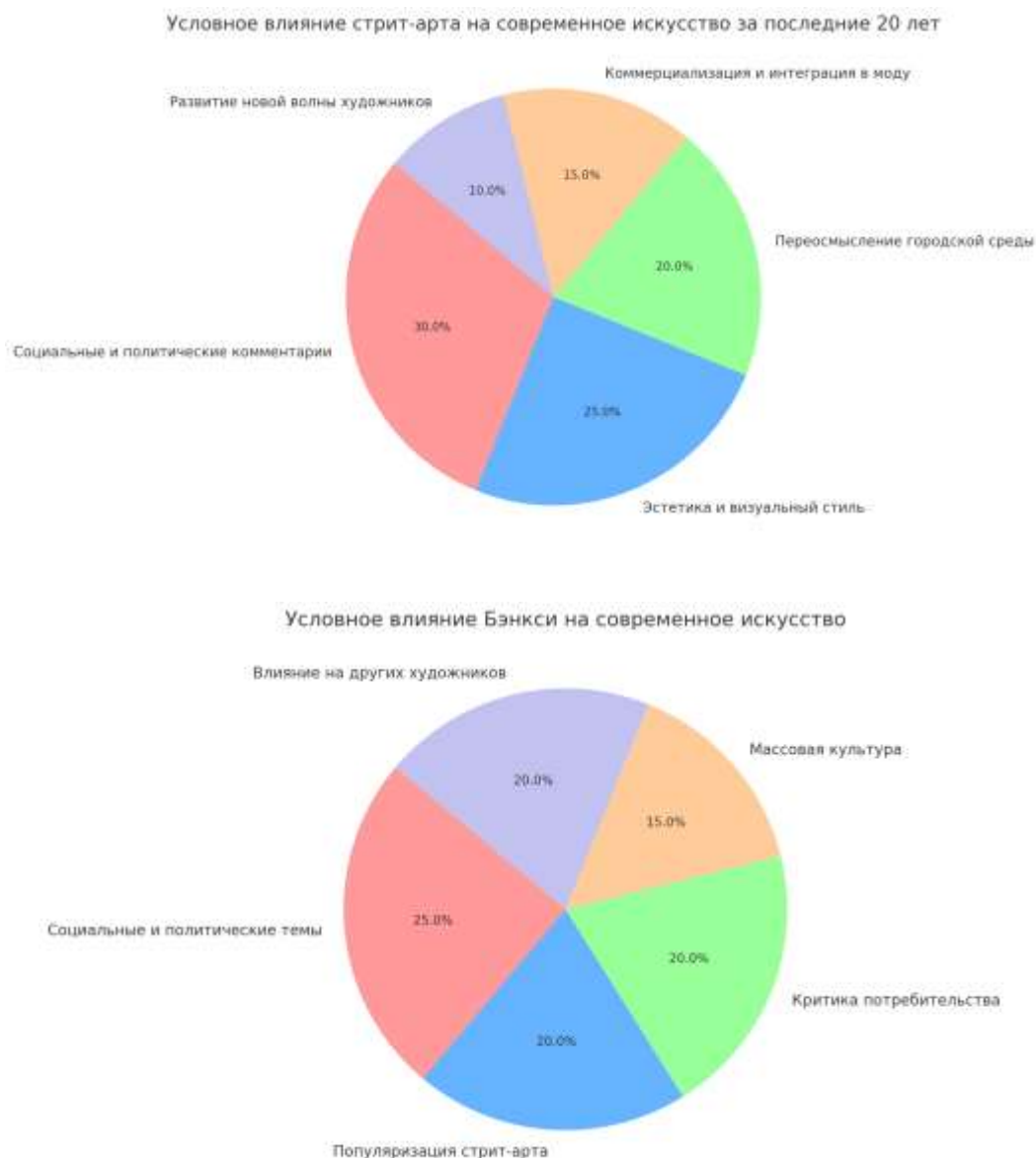

Таблица 1- Социальные и политические мотивы как основа для современного дизайна

Работы Бэнкси активно поднимают вопросы войны, социального неравенства, свободы слова и экологии. Этот социальный и политический контекст стал основой для многих современных графических дизайнеров, которые вдохновляются не только стилистикой работ

Бэнкси, но и их глубокой смысловой нагрузкой. Важной чертой его произведений является визуальная простота, сочетающаяся с сильным идеологическим подтекстом.

Технические и стилистические аспекты работ Бэнкси

Одна из особенностей работ Бэнкси — использование трафаретов для создания изображений. Трафареты позволяют художнику работать быстро, что особенно важно для уличного искусства, где требуется избегать длительного присутствия. Такой подход является примером минимализма в графическом дизайне и символизирует новый стиль уличного искусства, основанный на четкости и простоте.

Цвет и контраст в работах Бэнкси

Работы Бэнкси часто выполнены в черно-белых тонах с яркими акцентами. Это создает визуальный контраст и помогает акцентировать внимание на ключевых элементах. Такой метод восходит к основным принципам графического дизайна, где акцент на цвете и контрасте помогает донести идею до зрителя.

Бэнкси и его влияние на современную культуру

Бэнкси известен не только своими работами, но и провокациями в мире искусства. Одним из самых ярких примеров стало "Самоуничтожающееся искусство", когда на аукционе Sotheby's работа "Девочка с воздушным шаром" самоуничтожилась после продажи за миллион фунтов. Этот эпизод стал символом протестного духа Бэнкси против коммерциализации искусства.

Его работа "Парк Дисмалэнд" также представляет собой яркий пример экспериментального подхода к искусству, где создается антиутопическая версия Диснейленда. Этот проект сочетает элементы инсталляции, перформанса и графического дизайна, и подчеркивает важность взаимодействия различных форм искусства.

Рисунок 4- "Парк Дисмалэнд"

Бэнкси — это больше, чем просто уличный художник; это феномен, который оказал значительное влияние на современный графический дизайн и искусство. Его работы выходят за рамки простого изображения и становятся важным социальным и политическим высказыванием. Влияние Бэнкси на современный графический дизайн выражается не только в использовании техники трафаретов и минималистичного подхода, но и в способности создавать мощные визуальные образы, которые находят отклик у зрителей по всему миру.

Таким образом, анализ творчества Бэнкси позволяет не только понять основные тенденции современного графического дизайна, но и увидеть, как искусство может стать важным инструментом для выражения общественного мнения и влияния на мировую культуру.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Бэнкс, М. *Граффити и уличное искусство: От истоков до современности*. Москва: Арт-Пресс, 2015.
2. Жижек, С. *Насилие: Шесть боковых размышлений*. Москва: Новое Литературное Обозрение, 2016.
3. Лендсман, Т. *Искусство сопротивления: Противостояние через граффити и стрит-арт*. Санкт-Петербург: Питер, 2018.
4. Макдональд, Н. *Искусство улиц: Граффити и глобальная культура протеста*. Москва: Ад Маргинем Пресс, 2019.

DOI 10.24412/3007-8946-2024-15-45-49

ЭОЖ 378.02:37.036.5

ҚАЗАҚТЫҢ ҰЛТТЫҚ КИІМ ӨНЕРІ АРҚЫЛЫ СТУДЕНТТЕРДІҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ІЗДЕНІС ҚАБІЛЕТІН ДАМУЫ

МЕЙРБЕКОВА ФАТИМА ЛЯСБЕКОВНА
МАФЕРХАНОВА АКЕРКЕ, САИП ДАНЭЛЯ,
ТӨРЕХАНОВА ҒАЗИЗА, ТҮСЕНБЕКОВА АҚЕРКЕ

М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент, Қазақстан

Аннотация: Студент іс әрекетінің басты саласы, тұлға ретінде дамуының субъективті негізі - еңбек болып табылады. Студенттік кезеңде адамның өмір сүруінің, ізденушілік белсенділігінің жоғары деңгейде болуы еңбек тәрбиесінің аксиологиялық бағыттарын алдыңғы қатарға шығарады. Осыған орай жоғары кәсіби білім беру міндеттерінің бірі ретінде студенттің еңбекке деген жағымды қарым-қатынасын дамыту, жалпы таңдаған саласы бойынша ізденушілік белсенділігін қалыптастыруды қарастырамыз. Қазақстан жоғары оқу орындарындағы тәрбие беру тұжырымдамаларының көпшілігі тәрбиелік іс-әрекеттің басты мақсаты еңбекті құндылық бағдар ретінде қарастырады. Алайда, күнделікті тәжірибе жоғары оқу орындарында еңбек тәрбиесіне аз көңіл бөлінетінін, олардың оқу жоспарына сәйкес түрлі практикалармен ғана шектелетіндігін яғни, педагогтар тарапынан болатын мақсатты ықпал ету аксиологиялық тұрғыда сыртта қалып қоятындығын көрсетеді.

Шығармашылық студенттің рухани әлеуетін белсендендіреді, оның іс-әрекетін жоғары сатыға көтереді, қоршаған әлемнің құндылықтарына жақындата түседі. Шығармашылықтың арқасында құндылық бағдар адамның қоғам өміріне белсенді түрде араласуын қамтамасыз етеді және керісінше, іс-әрекетке қызығушылық болмаса, адам өмірі мәнсіз болып, өмірде өз орнын табуы қиынға соғады, өмірлік мақсаттар қоюға, өмірді тануға, оны өзгертуге деген қабілеті төмендейді. Яғни, адамның еңбекке, өз ісіне деген тұлғалық қатынасы болмай, іс әрекетіне қанағаттанбай рухани және дене күшін толық ашып көрсетуі мүмкін емес. Өйткені, қызығушылық қажеттілік арқылы, кез келген әрекеттің қозғаушы күші десек, онда оны субъективті құбылыстардың бастапқы түрі деп есептеуге болады. Шығармашылық іс-әрекет өте күрделі үдеріс және ол адамға ғана тән. Шығармашылық-іс-әрекеті адамның табиғатында әуел баста салынған. Оқытушының міндеті - студентке оның бойында жасырынып жатқан мүмкіндікті ашып көрсету. Шығармашылық іс – әрекет бүкіл тіршіліктің көзі. Адам баласының сөйлей бастаған кезінен бастап, бүгінгі күнге дейін жеткен жетістіктері шығармашылықтың нәтижесі. Бұған барлық халық және жеке адамның шығармашылығы арқылы келдік. Әр жаңа ұрпақ өзіне дейінгі ұрпақтың қол жеткен жетістіктерін меңгеріп қана қоймай, өз іс - әрекетіне сол жетістіктерді жаңа жағдайда бейімдеп, жетілдіріп отырып, барлық салада таңғажайып табыстарға қол жеткізеді.

Ал, бүгінгі күрделі қоғамның жаңарулар тұсында шығармашылық қабілеттер басты нысана болып, керісінше тұлғада шығармашылық қабілеттің болмауы үлкен мәселе саналып, ойландыруы тиіс деп ойлаймыз. Себебі, адамдардың өмірдегі сан алуан қиыншылықтарды шешуі, тек шығармашылық іс-әрекеттің нәтижесінде болады. Тек, шығармашылық қана қандай түрде, қандай деңгейде болмасын адамға өмірдің мәнін түсінуге, бақытын сезінуге мүмкіндік береді.

Кілттік сөздер: Техника, технология, патриот, интернационал.

Халқымыздың ұлттық мәдениеті мен рухани мұраларын киім өнерінің бағыты арқылы зерттеулер, ғылыми басылымдар баршылық болғанымен қазақ ұлттық киімдерінің пішіні мен ұлттық әлем бейнесі ретінде көрінетін оның бейнелік нақыштарының семантикасы және

типологиясы мен жіктемесі толық зерттеліп, жасалмағанын айтуымыз керек. Сәндік-қолданбалы өнеріміздің рухани-материалдық бірлігін танытатын қазақ ұлттық киімдерінің құндылықтық мәнін зерттеу қазіргі мәдениет пен өнердегі негізгі қажеттіліктен туындайтын мәселелерді жаңа қырынан ашуға және ұлттық киімдерінің жіктемесін жасау қазіргі ұлттық киімдер жайлы жинақталған иллюстрациялық және теориялық материалдарға жаңа тұрғыдан анықтап, пайымдама жасауға мол мүмкіндік береді.

Сонымен бірге, біздің зерттеу объектімізге байланысты студенттердің ұлттық киім өнері арқылы шығармашылық ізденіс қабілетін дамыту танымдық қызығушылық арқылы жүзеге асады. Осыған орай студенттерге ұлттық киімдердің мазмұнын жан-жақты меңгерту олардың танымдық түсініктерінің кеңеюіне, ұлттық киімдерге және оны әзірлеуге ынталарының артуына, ұлттық мәдени мұраға, еңбекке оң қарым-қатынастарының қалыптасуына ықпал етеді. Өйткені ұлттық киім - халықтың дүниетанымынан, эстетикалық талғамынан, әдет-ғұрып, салт-дәстүрінен жан-жақты хабар ететін тарихи-мәдени мұра.

Негізінен, әйелдер киімі ел салты бойынша қоғамдағы, өмірдегі әлеуметтік рөліне байланысты төрт топқа арналып тігілген: қыздар киімі, келіншектер киімі, орта жастағы әйелдер мен қарт бәйбішелер киімі. Олар әшекейіне, көркемдігі тігілуіне қарай ажыратылады. Қыздар киімінің кеуделері тар, қынамалы болып, омырауы мен жаға-жеңдері кестеленеді. Көйлектері қос етекте келіп, бас киімдеріне моншақ тағылады. Аяқ киімдері жеңіл, биік өкшелі болып келеді. Олардың қай киімі болса да алтынмен, күміспен, меруерт моншақтармен әшекейленеді. Қыздар көбінесе құндыз бөрік, қатипа тақия киеді және үнемі шолпы тағып жүретін болған. Олар төсін жасыру үшін көкірекшені қатты тартып қиетін. Өткен ғасырларда қазақ келіншектері қыз киімдерін бір құрсақ көтергенге дейін киген. Олар бөрік, тақия кимеген, бас киімдеріне үкі тақпаған және жалаңбас жүрмеген. Құрсақ көтерген келіншектер кең етекте киім киген. Олар бастарына әшекейлері сиректеу шаршы, шәлі тартқан. Орта жастағы әйелдердің көйлектерінде қос етек болмаған. Бұл жастағы әйелдер шаршыны орап тартқан.

Қазақтың әдет-ғұрып салты бойынша, бала туған әйелдер қыздардың көйлегіне қарағанда етегі ұзын, желбіршек салынбаған көйлек, белінің алдыңғы жағына металдан жасалған қапсырмасы кейде түймесі бар қамзол киген, Бастарына кимешек және оның сұлама, күндік, орама түрлерін тартқан. Олар сырт көзден маңдай алды шаштарын жасырып тұруға есептеліп тігілген. Өйткені әйелдердің үйден шыққанда шаштарын екі бұрымға немесе одан да көп бұрымға өріп, ашық жерін көрсетпей шығуы тиіс болған. Кимешек жас ерекшелігіне байланысты әшекейленген. Ең әдемі әшекейленген кимешектерді жас келіндер киген. Отыз жастан асқан әйелдердің күміспен және моншақпен әшекейленген кимешектерді киюі орынсыз саналған, ал, балалары есейген ересек әйелдер тек қана әр түрлі жіптерден сирек қатарлы кестелер түсірілген кимешектерді киген. Сол сияқты ұлттық киімдер қоғамдағы әлеуметтік рөліндегі ерекшеліктеріне байланысты хандардың, батырлардың, сал-серілердің, малшылар мен аңшылардың т.б. киімі болып бірқатар топтарға бөлінген.

Ұлттық киімдердің дизайндық ерекшеліктеріне төмендегі мысалдар дәлел бола алдады. Қазақ ғұрпында бас киім көріктілік пен сәнділікті, баршылықты білдіретін қасиетті киім саналған. Қазақтың «дос басыңа, дұшпан аяғыңа қарайды» дейтін мақалы осы жайдан қалыптасқан. Сол сияқты сыпайылық көрсеткенде, біреуден біреу кешірім өтінгенде, аяққа жығылғанда бас киімді шешіп немесе бөрігін аяқ астына тастап аһ ұру да осы бас киімді қастерлеуден туған. Қазіргі уақытта қоғамдық орындарда, жиындарда (діни мейрамдарды қоспағанда) бас киім шешу мәдениеттілік белгісі ретінде осы ертедегі этикалық дәстүрлерден келіп жеткен.

Белдіктер мен күміс кіселерді сәндеу өнері де ежелгі салт. Қазақта «Етігі жаман төрге шыға алмас», «Белдігі жаман мықынын тірей алмас» дейтін мәтел бар. «Кісі болмас кісіні мүшесінен танымын, кісі болар кісіні кісесінен танымын» (кісе - аса бай әшекейленген белдік) делінген мақалдар да жоқ емес. Бұл сияқты аталы сөздер адамның кедейлігі мен жоқшылығын кемітіп айтылған деп жорамалдау әсте дұрыс емес сияқты. Мұнда әр адамның өз бойын өзі

түзеп, өз орнын өзі таба білуі абзал деген эстетикалық қағида, елдік дәстүр бар. Көк етік - көксауырдан оюлап тіккен жеңіл, үшкір тұмсық етік, Оны кексауыр етік деп те атайды. Көк етіктің қонышы, ойындысы, күлшіні оюланып, кестеленіп жасалады. Көк етікті көбіне серілер, батырлар, салдар киетін. Қазақтың «Көк етікті кез келмей, көн етіктіге бармай отырған қыз» дейтін мәтел сөзі осыдан қалған.

Халықтың сұлулықты ерекше бағалауы олардың сәндік-қолданбалы өнер бұйымдарын жасауда әсемдік пен көркемдікті бірінші орынға қоюынан көрінеді. Осы айтқанымызға мына мәліметтер мысал бола алады: Халық арасында белгілі бір тондар үйде де, түзде де, күнделікті тұрмыста да ұдайы жақсы киініп жүрген. Олар бойжеткендер, бозбалалар, салдар, ән-күй, күрес өнерпаздары еді. Сол сияқты келіншектер де тұңғышын тапқанша өте сәнді киініп жүрген. Кестелі, зерлі, жалтырауық киімдерді қадірлі қарттардың да үнемі киіп жүруі ел рәсіміне тән сиымды салт деп саналған.

Қыздар мен жас әйелдердің ең бір сәнді киімі қос етек көйлек. Мұндай көйлек әдетте ұзын, кең, оның жеңінің ұшы мен жағасы, белі бүрмеленіп, қатпарлы желбір салынады. Қазіргі өлшеммен алғанда бір қос етек көйлекке 6-7 метрдей мата жұмсалады. Оның үстіне қос етек көйлек ақ түсті қымбат жібектен, асыл матадан тігіліп, таза жүннен тоқылады. Осыдан халықтың сұлулық, сәнділік үшін қаражатын, малын, қолында барын аянбағандығын көруге болады. Салтанатты киімдердің белдігін жасау барысында тапсырыс иесі қымбат материалдар үшін таршылық көрсетпеген, шеберлер уақыты мен ісмерлігін аянбаған. Сәукеле әйелдің бас киімдерінің ішіндегі ең әшекейлісі де, күрделісі. Сәукелені ұзатылатын қыздар мен сол қызға еріп жүріп сыңсу айтатын нөкерлер киген. Қалыңдық күйеудің еліне барғанда да сәукелесімен барған. Келіншек оны той өткенше киіп отырып, той еткен соң сәукелені іліп қойып, оның орнына бергекті желек киетін. Сәукеле төбесінің биіктігі екі сүйем, кейде одан да биік болады. Оның өн бойын алтынмен, күміспен, меруертпен, маржанмен, асыл тастармен өрнектеп, алтын жіппен әшекейлейді. Осылайша қазақтың ұлттық киімдерінің ерекшеліктеріне жасаған талдау оның тәлім- тәрбиелік мүмкіндіктерінің жоғарылығын дәлелдейді. Мәселен, ұлттық киімдерде халықтың дүниетанымының, ой-түйсігінің, арман-тілегінің берілуін және оның ерекше эстетикалық талғаммен жеткізілуін, сондай-ақ қаншама ғасырлар елегінен өтін ұлттық өнер ретінде ұрпақтан-ұрпаққа мәдени мұра болып қалғандығын жете түсіну - студент-жастардың ұлттық киімдерді сақтауға, оны бағалауға және дамытуға деген ынта-ықыласын арттырады. Қазақтың ұлттық киімдері жеке тұлғаның патриоттық және интернационалдық сезімдерін қалыптастырудың да маңызды факторы болып табылады. Өйткені өз халқының тарихын, мәдени мұрасын жете тануы арқылы оған деген сыйластық қатынасы артады және басқа халықтың рухани мұраларына да құрметпен қарау дағдылары дамиды. Білім алушы жастардың ұлттық киімі үлгісін әзірлеуде қол жеткізген жетістіктері олардың өмірде өз күштеріне сенімді болуын қалыптастырады. Олардың бір әрекеттен жаңа іс-әрекетке көшу қажет болған жағдайда батылдық, іскерлік, өткірлік таныта алады.

Ұлттық киім үлгілерін әзірлеуге жастардың қатысуы, бұйымдарды өз қолдарымен орындауы негізінде олардың еңбек ету қабілеттері артып, шеберліктері шыңдалатындығы, еңбекке оң көзқарасының қалыптасатындығы күмән тудырмайды. Еңбек - жалпы тәрбиенің негізі. Еңбек ету процесінде адамның эстетикалық, адамгершілік тұрғыдағы сапалары қалыптасады, ақыл-ойы өседі, білімі тереңдейді, экономикалық, экологиялық, әлеуметтік міндеттердің мәнін түсінеді және олардың жүзеге асуына ықпалын тигізе алады. Тіпті, эстетикалық мәдениетті еңбекке оқ қатынас болғанда ғана қалыптастыру мүмкін.

Білім алушыларды ұлттық киім үлгісін жасауға қатыстыруға баса назар аудару барысында оның жеке тұлғаның жан-жақты дамуының, оларды бірлестірудің, олардың бойында ұйымдастырушылық пен тәртіптілік сапаларын қалыптастырудың құралы екендігін естен шығармаған жөн. Сәндік- қолданбалы өнер туындыларын жасау барысындағы еңбек адамдардың көңіліне қарауға, зерек болуға, өзін-өзі ұстай білуге, ұжымшылдыққа үйретеді. Мұнда берік төзім, іскерлік пен тапқырлық, зергерлік пен зерделілік керек. Әрбір көркемдік-шығармашылық жұмыс белгілі бір педагогикалық мәнге ие, адамды белгілі бір біліммен

қаруландырады және оның еңбек дағдыларын қалыптастырып, дамытады. Қазақ ұлттық киім үлгісін әзірлеу процесі - практикалық, өндірістік іс-әрекеттер, яғни еңбек ету арқылы жүзеге асады. Ал еңбектің жеке тұлғаның физикалық тұрғыдан дамуына тікелей әсер ететіндігі мәлім. Әсіресе ұлттық киім үлгісін жасаудың тұтас процесінің немесе оларды дайындаудағы бірқатар жұмыс түрлерінің қолдан жасалуына байланысты олардың дене тәрбиесіне ықпалы зор. Ондағы әрбір жұмыс түрі - дене шынықтыру жаттығулары десек те болады. Мәселен, тігу, сыру, кестелеу, жапсырмалау, қаптау және т.б. - қол жұмыстары, Бұлар қол саусақтарының, бұлшық еттерінің шынығуына септігін тигізеді.

Бүгінде ұлттық киімдерде де, және күнделікті немесе салтанатты киім үлгілеріндегі қыз-келіншектер әшекейлерінде өсімдік тектес және космогониялық ою-өрнектер кездеседі. Бұл адамдардың табиғатпен үйлесімділігін көрсетеді және оларға сыйластық қарым-қатынастарын танытады.

Материалдарды ысырап етпеу үнемділікке ғана тәрбиелеп қоймайды, жеке тұлғаның ақыл-ойының тереңдеуіне, ойының, шығармашылығының шыңдалуына да септігін тигізеді. Мәселен, алтындап, күмістеп тігу сән- салтанат бұйымдарына тән. Бұл үшін көбінесе барқыт, пүліш, атлас, қырмызы сияқты бағалы материалдар пайдаланылады. Мұндай тігістерге, әсіресе, өзіне арналып жасалған алтын, күміс түстес жіңішке жиек зер қолданылды, Бағалы затты ысырапсыз пайдалану үшін оның өрнегі мен тігіс жіптерін санап білу керек. Ал жіптерді санау мен есептеудің, өрнектерді дұрыс шығарудың ойлылықты қажет ететіндігі күмән тудырмайды.

Сонымен бірге, жастар үнемдеп пайдалануда бірқатар жаңа жұмыс тәсілдерімен де танысады. Бұл олардың ісмерлігін арттырады. Мысалы, қолмен тоқу өнерінің үй шаруашылығына тиімді тағы бір түрі бар. Ол бұрыннан тоқылып тігілген заттардың ескілерін тарқалтып пайдалану. Әдетте киім етегінен жағасына қарай, аяқ киім қонышынан басына қарай тоқылады. Сондықтан оларды тарқатқанда жағасынан етегіне, басынан қонышына қарай және олардың әрбір бөлшектерін жеке-жеке тарқатады. Тарқатып отырған жіпті аса қатты тартпай, домалаққа төгеді. Кейін оны домалақтап жай шумаққа төгіп алады да жуады. Кенептелген жіпті жылы сумен сабындап жуып шайқап болған соң, бұрамай сорғытып кептіреді. Сорғыту үшін ілген кезде жиырылмайтындай етіп, оның төменгі жағына біраз салмағы бар не темір, не тас байлап қояды. Кепкен соң, оны қайтадан домалаққа төгіп қайтадан тоқуға кіріседі. Осы айтылғандар балалар мен жастарды қолда бар материалды әрі тиімді, әрі үнемді пайдалануға үйретеді.

Қазақтың ұлттық киімдерінің мазмұнына, түріне, ерекшеліктеріне, атқаратын қызметіне жасаған талдау ұлттық киімдердің жеке тұлғаның тәрбиесіндегі, соның ішіндегі еңбек тәрбиесіндегі әлеуетінің жоғары екендігін, осы айтылғандарды негізге ала отырып қазақ ұлттық киімдерінің үлгісін әзірлеу процесінің тұлғаның еңбекке қызығушылығын қалыптастыруға тікелей ықпал ететіндігін негіздеуге мүмкіндік берді. Алдында атап көрсетілгендей өзіндік жіктемесі бар, атқаратын қызметтері мен ерекшеліктеріне ие, тәлім-тәрбиелік мүмкіндіктері жоғары қазақ ұлттық киімдерінің өзіне тән шығу және даму тарихы бар.

Халқымыздың киімі басқа ұлттардан өзгеше өзіндік қасиетке толы. Мұның басты себебі: қазақ халқының табиғат төсінде өсіп, еркін ғұмыр кешуімен байланысты. Қазақтың ұлттық киімдері негізінен ертедегі көшпенділер киімдерін еске түсіреді. Қазір өзіміз күнделікті киіп жүрген бірқатар киім үлгілері сақ дәуірінен бастау алады. Қазақтардың киімді солға қаусыратыны сақ киімдерінде, орта ғасырларда түріктерде кездеседі. Студенттер ұлттық киімдердегі кесте түрлері мен әшекейлері жайлы мағлұматтар алып, кестелеу өнерінің нағыз қазақ ұлтына тән біз кестені үйренгендері ерекше еңбекке қызығушылықтарын оятар еді. Бірақ ұлттық киімдердегі кестенің түрлері туралы жұмыстарда, жазба рефераттарда көрініс бермеді. Тапсырма бойынша, ұлттық киімдердегі ою-өрнектер кестелеу туралы ақпараттар берілген, практикалық сабақта жалғасын таппаған. Осы пәнді оқытуда студенттің еңбек процесіне

оқытушы тарапынан жетекшілік жасаудың қажеттілігі аса маңызды. Өйткені, кестелеу өнері, оны алғаш үйрену кезеңі, көп еңбекті талап етеді.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Назарбаев Н.А. «Қазақстан жолы-2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» // Қазақстан халқына Жолдауы, Астана, 2014 жылғы 17 қаңтар
2. "Білім туралы" Қазақстан Республикасының Заңы. 1999, маусым-7, № 389.
3. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. В 2-х.т. - М.: Педагогика, 1989. - Т.1 - 485 с.; Т.2. -322 с.
4. Ананьев Б.Г. Познавательные потребности и интересы /Ученые записки. ЛГУ, 1980. - Вып. 16. - 225 с.
5. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. - М.: Изд. Моск.унив.,1981. -584 с.
6. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. -М., 1968. 464 с.
7. Щукина Г.И. Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся. - М.: Педагогика, 1988. - 203 с.
8. Сейтешев А.П. Актуальные проблемы образования и педагогической науки в начале XXI века в условиях Казахстана и пути их решения // Научный отчет Казахской академии образования имени И.Алтышсарина. - Алматы: Гылым, 2002. ~ С. 72-76.

СОДЕРЖАНИЕ CONTENT

ИСКУССТВОВЕДЕНИЕ ART HISTORY

СЕЙТМЕТОВА АЙТКУЛЬ МУБАРАКҚЫЗЫ, КЕРІМБЕК МӘДИНЕ [ТҮРКІСТАН, ҚАЗАҚСТАН] БОЛАШАҚ АКТЕР-ПЕДАГОГТИҢ КӨРКЕМДІК ӘН АЙТУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ КӘСІБИ ДАЙЫНДЫҚ ПРОЦЕСІНДЕ.....	3
ЖУМАНАЗАРОВА АЛИЯ ЕРБОЛАТҚЫЗЫ, ЕРМУХАМЕТ АЯЖАН КУАНЫШҚЫЗЫ, ЖЫЛЫСБАЙ АЯЖАН НУРБОЛҚЫЗЫ [АЛМАТЫ, ҚАЗАҚСТАН] ПРЕТ-А-ПОРТЕ СТИЛІНІҢ БАСТЫ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІН ТАЛДАУ.....	10
ЖУМАНАЗАРОВА АЛИЯ ЕРБОЛАТҚЫЗЫ, ДАУТБЕК АЙНҰР ГАЛЫМЖАНҚЫЗЫ, ДАУРЕНҚЫЗЫ ҰЛЖАН [АЛМАТЫ, ҚАЗАҚСТАН] ТЕАТРЛЫҚ КОСТЮМДІ ЖОБАЛАУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	13
ЖУМАНАЗАРОВА АЛИЯ ЕРБОЛАТҚЫЗЫ, ТОКСАБИНОВА КЫЗЖИБЕК АСЫЛБЕККЫЗЫ, ТӘЛІПБАЙ НАЗЕРКЕ ЕСМАХАНҚЫЗЫ [АЛМАТЫ, КАЗАХСТАН] АНАЛИЗ ПРИНЦИПОВ ГАРМОНИЗАЦИИ КОСТЮМА ДЛЯ ФИГУР РАЗЛИЧНОГО ТИПА.....	17
ЖУМАНАЗАРОВА АЛИЯ ЕРБОЛАТҚЫЗЫ, АЛКАНОВА ЗЕРЕ ИНАБАТҚЫЗЫ, НҰРСАЛЫҚ АҚСҰЛУ МҰРАТҚЫЗЫ [АЛМАТЫ, КАЗАХСТАН] ОСОБЕННОСТИ АДРЕСНОЙ РАЗРАБОТКИ ГАРДЕРОБА.....	22
ЖУМАНАЗАРОВА АЛИЯ ЕРБОЛАТҚЫЗЫ, ТАЙБАҒАР АЙГЕРІМ АСКАРҚЫЗЫ, КЕМАР ДИАНА ЕЛТАЙҚЫЗЫ [АЛМАТЫ, ҚАЗАҚСТАН] АНАЛИЗ ОСОБЕННОСТЕЙ FASHION-РЫНКА.....	25
КУЧАРБАЕВА КАЛДЫГУЛЬ ЖУМАБАЕВНА, АЛИМЖАНОВА АЯЖАН АЙДАРҚЫЗЫ [АЛМАТЫ, ҚАЗАҚСТАН] АСПАЗШЫЛАР КИІМ ЖИЫНТЫҒЫН ДАЙЫНДАУДА ДИНАМИКАЛЫҚ КЕЙІПТЕРДІ ТАЛДАУ	30
CAO HANYUAN THE BACKGROUND OF THE FORMATION OF COURT MUSIC AND DANCE IN THE MING DYNASTY.....	35
ЕРДИНБЕКОВА АЛИЯ БОЛАТОВНА, ЧУМАК ПОЛИНА ЮРЬЕВНА [АЛМАТЫ, КАЗАХСТАН] БЭНКСИ: КАК УЛИЧНОЕ ИСКУССТВО СТАЛ СИМВОЛОМ ГЛОБАЛЬНОГО ПРОТЕСТА.....	37
МЕЙРБЕКОВА ФАТИМА ЛЯСБЕКОВНА, МАФЕРХАНОВА АКЕРКЕ, САИП ДАНЭЛЯ, ТӨРЕХАНОВА ҒАЗИЗА, ТҮСЕНБЕКОВА АҚЕРКЕ [ШЫМКЕНТ, ҚАЗАҚСТАН] ҚАЗАҚТЫҢ ҰЛТТЫҚ КИІМ ӨНЕРІ АРҚЫЛЫ СТУДЕНТТЕРДІҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ІЗДЕНІС ҚАБІЛЕТІН ДАМУ.....	45

"IN THE WORLD OF SCIENCE AND EDUCATION"

Контакт

els.education23@mail.ru

Наш сайт

irc-els.com